

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

NISAN 1963

İÇİNDEKİLER:

İslâm'da Şiir	Haliç ASLANGÜL
Yiğitlik Belgesi: Perçem	Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂL
Kitaplar Arasında: "Bayburçlu Celâf"	Hikmet DİZDAROĞLU
Tekirdağ Yatırlarından Sarı Kız	Aydın OY
Yürülder ve Gelenekleri	Mehmet ÇOKAL
XVII. Yüzyıl Tekke Şairi Teslim Abdal	Cahit ÖZTELLİ
Sarisözen ve Halk Müsiksinde Oktay Bölümü	H. Bedi YÖNETKEN
Folklorcularımız: Ömer Asım AKSOY	Ah Rıza ÖNDER
Sarisözen İçin	Ahmet Kutsi TECER
Bir Ankara Türküsü: Sarı Sultanım	İsmail Celâl GENÇTÜRK
Sepetçioğlu Osman Efe, Zeybeği ve Türküsü	Sadi Yaver ATAMAN
Bir Konya Türküsü: Mentese (2. Rivayet)	Kâmil UĞURLU
Sarisözen'e Ait Hâtıralarım	Ahmet YAMACI
Bir Müderris — Heccav Şair: Haliç Nigâri	K. Aydın ERDEM
Sinop ve Çevresindeki Köy Düğünleri (2)	M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Molla Anlatıkları (Fıkralar)	Fahri AKÇIN
Mevlânâ Bilim — Sanat Armağanı	T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 165

KURUŞ: 100

(Folklor : 31)

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEĞER HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

259

256

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 165

NİSAN 1963

YIL: 14 — CİLT: 8

İSLÂMDA ŞİİR

Yazan: Halil ASLANGÜL

Dinimiz estetiğe, güzel sanatlara, güzel sanatların önemli bir kolu olan edebiyata, hitabete, şiire üstün bir yer vermiş, Peygamberimiz, (şairin kalbi Allahın hazinesidir, şairler yetişmiş, pazar ve panayirlerde şiir mini duyurmuştur.

İslâmdan önce de Araplar arasında ünlü şairler yetişmiş, pazar ve panayirlerde şiir yarışları yapılmış, bunlardan beğenilenler Kâbe duvarına asılmıştı. Eski Diyanet İşleri Başkanı Şerafettin Yalçkaya'nın (Yedi Asık) adıyla dilimize çevirdiği şiirler bunlardır.

Kur'anın inci gibi dizilmiş kelimeleri arasından fıskıran pırlanta gibi mânaları karşısında Arap şairleri hayrete düşmüş, en parlak şiirleri sönük kalmıştı. Bu şairlerden kimi Kur'an indi bize şiir söylemek haram oldu demiş, kimi Peygambere şair, Kur'ana şiir diyecek kadar şaşırmişti.

Gerçekte ne peygamber şair ve ne de Kur'an bir şiir kitabıydı. O şiirin üstünde bir hikmet hazinesi, Allahın sözüydü. Kur'an şairlere şöyle seslendi: (Haydın birbirinizle yardımlaşın Kur'anın bir benzerini getirin.) getiremediler ve getiremeyeceklerdir. Güneş nasıl bütün ışık vasıtalarının üstünde göz kamaştırıcı bir üstünlük taşıyorsa, Kur'an da bütün dünya edebiyatı üstünde öylece haşmetli bir durum arzietmekte, bitip tükenmeyen bir hazine, batmayan bir güneş halinde yükselmektedir.

Peygamberimiz şair değildi fakat şiiri sever, şairleri överdi. Yeri geldikçe Lebid'in, (Allahsız her şey batıldır) anlamındaki şiirini söyler, maiyetlerinde Hassan, Revaha, Kaap gibi şairlere yer verirdi. Peygamberimizin annesi Amine, kızı Fatıma da şair ruhlu, ince duygulu, yüksek ülkülü hanımlardı. Her ikisinin de şiirleri vardır.

Görülüyor ki, İslâmiyet, şiire değer vermiş, şairi himaye etmiş, hitabeti dini bir vazife bilmiş, Peygamberimiz de güzel söz söylemekle dinleyenleri mestetmenin, kitleyi harekete getirmenin en güzel örneğini vermiştir. Bu dini teşviklerden alınan ilhamla Müslümanlar arasında dünya çapında değerli şairler yetişmiş, şiirin en güzel örnekleri verilmiştir. Meselâ Ömer Hayyam Rubai'nin Mevlâna, Mesnevi'nin, Süleyman Çelebi edebiyatında Sehli Mümteni denen üsubun misâlini vermiş, divan edebiyatında Alîşir Nevâî, Fuzulî, Nefî, Nedim, Baki, Galip; halk edebiyatında Yunus Emre, Karacaoğlan, Emrah, Gevherî gibi mümtaz şahsiyet haması olan da serhadlerden serhadlere dolayan aşıklerin, serdarların cengâverlik, kahramanlık duygularını şahlandıran Aşık Ömer gibi ozanlar yetişmiştir.

Namık Kemal, vatan aşkı, hürriyet; Mehmet Emin Yurdakul milliyet duyguları terennüm eden şiirler yazmış, Mehmet Âkif, Çanakkale şehitleri için milletçe borçlu bulduğumuz anıdı yapmazdan önce şiirleriyle

1963

18 PARA ve
APARTMAN DAİRELERİ

AKBANK

Vadeli her 100, vadesiz her 200 liraya ayrı bir kur'a numarası
(Folklor: 32)

ARTIK
BU KİTABA
İHTİYACINIZ VARDIR

Yazan: İhsan HİNÇER
İstanbul Belediyesi Varidat Tahakkuk
Müdürü

İstanbul Belediyesine ait en son tarifeleri ihtiva eden ek bürosürile beraber Damga resmi ve Belediye ilân reklâm tarifeleri.

Fiati 15 Lira
P. K. 46, Aksaray — İstanbul

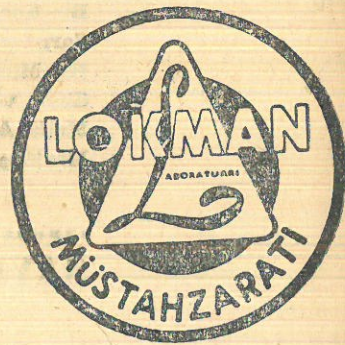
(Folklor: 33)

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar: 46 — 34)

SIHATİNİZİN
KORUYUCUSUDUR
(Folklor: 35)

Araştırmalar :

YİĞİTLİK BELGESİ: PERÇEM

Yazan: (Merhum) Prof. Mahmut R. GAZİMİHAL

"Kelin perçemi" sözü, kelin tepesinde perçem bulunmadığını anlatmakla müstehzi bir kinaye kalmaktadır: Kel olmayanların başlarında çoğu zaman perçem bulunduğunu da bilgi halinde bu söz yaşatılmıştır! Yurtta yakın nesillere kadar nice delikanlılar başlarını yan, ön ve arkalardan çepeçevre ustura ile kazıtarak tıraş olur, yalnız tepede upuzun bir tutam saç bırakırlarmış; bu bir yiğitlik alâmeti idi, Görenekti. Batı Anadolu'nun efeleri perçem denilen bu tutamları yakın nesillere kadar yaşattılar: Üstüne giydikleri "kızıl börk" (sonradan: fes)'lerinin upuzun püskülleri de perçemin başlıktaki timsaliydi.

Perçemin görünüşünü anlayabilmek için Uzak Doğu erkek başlarına dair çıkarılmış bir yığın fotoğrafların eskicelerini buluşturup görmek yeter. Uygur erkekleri de örgütlü perçemliydi. Bizde, bu saç kesimi kalktıktan sonra, yeni nesillerdir, yurdun nice semtlerinde türlü hayvanların at velesi gibi sarkık saçlarına PERÇEM denilir olmuştur. İsparta'da asmanın püsküllü köklerine, Veltköy'de (?) mısır püsküllüne perçem denildiğine işaret ediyor. Teşbihlerdir. Bununla beraber perçem adının Asyada başlangıçlarda insan saçına hakında kullanılmamışlığını göreceğiz: Erkek saç tutamıdır.

Kelimenin aidiyetini anlayabilmek için eski yeni Türkçe ve farsça sözlüklere baş vurunca gördük ki: her iki dilde kelime eskidir. Ancak, farsçanın edebî kaynaklarında yer aldığı halde, bizde halk dili malı kalarak yaşamıştı. Araştırırken "perçin" kelimesi de bir müvazilik halinde dikkatimizi çekti, o da her iki dilde eski [1] Türk lügatçılarında birleri

edebî ve ebedî bir anıt yapmış, ölmez bir eseri olan (İstiklâl Marşı)nı yazmıştır.

Şairler bir milletin duygusunu, ülküsünü dile getiren insanlardır. Meselâ Pâkistan şairi İkbâl de milletin hürriyet duygularını dile getirmiş ve onlara bugünkü egemenlik haklarına kavuşma ülküsü telkin etmişti.

İslâmiyet şaire, şiire önem vermeseydi, şairlerimiz duygularını ve ülkülerini dile getiren deha ve zekâlarını nasıl kullanma imkânını bulabilirdiklerdi?

her iki kelimenin, bir kısmı yalnız birinin ve ya öbürünün farsçalığını işaretlemiş, bazıları da her ikisini Türkçe bilmişlerdir. Son çıkan Türkçe Sözlük haklı olarak sonuncu kanaate katılmıştır.

PERÇEM sözü ikönce Kaşgarlı Mahmud'un divanında geçer ki o sözlük bütün mevcut ferhenklerden eskidir (M. XI. y.): oğuzcalığı kaydıyla PERÇEM ve bir de onun anlamdaşı olarak BEÇKEM kelimelerini kaşgarlı veriyor; anlamları "alâmet, belge" dir. — "Beçkem: alâmet, belge; ipekten veya yaban sığır (= yarı) kuyruğundan yapılmış alâmet olup savaş günlerinde yiğitler takınırlar. — Beçkemek, savaş gününde ve başka günlerde belge takınmak" diyor. Böylece kelimenin Oğuz Türkçesinden farsçaya geçmişliği sabit oluyor. O dile geçen bir kelimedem mecaz anlamlar ve hattâ bir fîl bile töremiş olsa, ana kaynak eğer Türkçeyse kelimenin kendisi de Türkçe sayılır. Dalgınlık etmeyelim.

Beçkem sözü perçem'den daha eski söyleniş olsa gerektir. Aynı bir sözün metatezi düşünülebilir.

En eski Türk hakanlarının tuğ denilen alâmet çoğanları tepesinde de perçemler tabii bulunurdu. Onlarda, tabilhanenin adı, bu bayrakların adı gibi yine tuğ idi. Unutulmasın ki, yukarıda sözü geçen yaban sığır, Hottentot'tan Hind dağlarına kadar ki yüksekliklerde (Orta Asya'da) yaşayan at kuyruklu yaban öküzüdür. Bu hal, perçem geleneğinin kökünü oraların tetemciliğine bağlatmaktadır. Başka türlü düşünülemez.

Perçem'in başlangıcı Turan ülkesi olduğunu anladıktan sonra, şimdi sonuçları söylece süraya koyabiliriz: 1) Perçemli tuğlar Anadolu'dan Osmanlı sarayının Üç Tuğlu Vezir, Dokuz Tuğ'u Vezir mertebeleriyle birlikte ta-

[1] Perçin sözü, erçin, elçin, dipçin, biçin yapısında Türkçe olsa gerek. Perçinlemek fiilimiz karşısında farsça "perçiden" fiili var. Eğer Türkçe ise perçinlemek fiilimizin "per" köküne çin ekli katılarak yapılmış olabilir. Bu da araştırılmak ister. Ben Türkçeden yana düşünüyorum.

Kitaplar Arasında :

"BAYBURTLU CELÂLİ"

Yazan: Hikmet DİZDAROĞLU

Halkevlerinin kapatılmasından beri, folkler, halk edebiyatı ve saz şairleri hakkındaki yayımlar çok azalmıştır. On beş — yirmi yılın gerisinde kalan imanlı, ülkücü hava ortadan silinmiştir. Çevre; maddî çıkar ve bencî davranış örnekleriyle dolu. Onun için, yayını seli arasına, arada bir, göktaş gibi düşen, saz şairleriyle ilgili eserleri özel bir açıdan değerlendirmek gerekiyor. Bayburtlu Celâlî'yi (1) bu duygularla inceledik. Onda, aradıklarımızı tümüyle bulmasak bile, bizi, çevresine etkin bir saz şairiyle yüz yüze getirmesini yine de azımsanmıyacak bir hizmet saymaktayız.

Sayın Mahmut Kemal Yanbeg, Bayburt'un yetiştirdiği değerlerdendir. Bundan üç yıl önce, 5.x.1960 tarihini taşıyan mektubunda, bize, "Celâlî hakkında çoktan beri yazdığım" bir eseri olduğunu bildiriyor, fakat "fırsat bulamadığı" için yayımlanmadığını anlatıyordu. Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti'nin gün ışığına kavuşturduğu eser, mektupta söz konusu edilen eserdirdi.

Önsözden anlaşılıyor ki, Bayburtlu Celâlî, 1937 yılında hazırlanmıştır. Nedir ki, sayın Yanbeg, o günden bu yana, eser üzerine bir daha dönmemiş, yeni yayımları izlememiş görünüyor. Elimizdeki kitap, 27 yıl önceki haliyle basılmış durumda.

Bayburtlu Celâlî hakkında o zamandan beri inceleme ve araştırmalar yapılmamış, yeni metinler yayımlanmamış olsaydı, mesele yoktu. Oysa, Celâlî ile ilgili nice yazılar çıkmış, nice parçalar derlenmiştir. Bu satırların yazarı, Celâlî üzerinde en çok duran kişidir. Yanbeg'in eserine gelinceye değin, bizden önce kilerin hepsinin ortaya koyduklarından ar-

rihini kapadı; 2) Tuğ adlı tabilhane, "meh-terhane" ile tarihini kapadı [2]; 3) Perçem, yiğitlerin tepe sağı örgüsüyle tarihini ayrıca kapadıysa da, adı hâlâ mısır püskülüyle toprağımızın altında yaşıyor.

Türkçeye girmiş farsçalar sayısında farsçaya da Türkçe'ler girmişti.

[2] M. R. G., Türk Askerî Müzikaları Tarihi (İstanbul 1955).

tık sayıda şiirlerini yayımlamıştık. Çoğu, bu dergide çıkmıştı ve durumu kendilerine bildirmiştik. Bunları da görmemişler. O yüzden, bizim yayımladığımız şiirlerin bir bölümünü aynen eserinde bulmaktayız; yani ikinci kez basılmaktalar.

Daha önemlisi, yukarıda andığımız mektubunda, Trabzon Halkevi'nin İran adı dergisinde Celâlî ile ilgili yazıları çıktığını bildirdikleri halde, onların da izine rast amıyorduk.

Celâlî üzerine derneğine eğilemeyişinin nedeni olarak, görevinin ağırlığını öne sürmekteydiler (s. 9). Biz, hoş görsünler, bu düşünceye katılmıyacağız: Bu sözler, 1937 yılında söylenmiştir. Kendileri 1954 yılında emekliye ayrıldıklarına göre, o günden kitabın basıldığı 1962 yılına değin, 8 yıl geçmiş demektir. Bu bakımdan, "görev ağırlığı" özrü de ortadan kalkmıştır. Bu sekiz yıl, "Celâlî'yi daha fazla incelemek" için mükemmel bir fırsattı. Öyle iken, işi başkalarına bırakmak, belki de gerçekleşmesi "muhal" bir umuda bağlanmak oluyor, kanısındayız. Biz, bunu, ancak, kendilerinden bekliyebilirdik.

Eser, bilimsel yöntemlere göre değil, bir halk hikâyesi biçiminde yazılmıştır. Bunun sonucu olarak, şiirler, türlerine ya da kafilelerine göre sıralanmıyarak, yerî geldiğince, verilmiştir. Bir fihrist de eklenmediğinden, hangi türde kaç şiir yayımlandığı, kitabı baştan sona tarayıp bir liste yapmakla mümkün. Bu durum, şiirleri denetleme işini güçleştirmektedir.

Celâlî'nin edebî kişiliğine hemen hiç dokunulmamıştır. Nerede, hangi şiiri söylediğini belirtmenin yanı sıra, ve onlardan önce, şairin edebî kişiliği açıklansaydı, şüphesiz, daha yararlı ve olumlu bir iş yapılmış olurdu. Saz şairleri hakkındaki araştırmalarda genel olarak göze çarpan başlıca eksiklerimizden biri budur; sayfalar boyu gereksiz ya da önemsiz bilgiler verilir de, can alıcı noktalar ihmal edilir; şairin sanatı, özelliği, deyişi belirtilmez. Bayburtlu Celâlî, özellikle iki noktayı aydınlatmıştır.

1. Celâlî'nin doğum ve ölüm yıllarını artık belirli rakamlara bağlayabiliriz. Şimdiye

değin, doğumu için inandırıcı bir tarih verilememiştir. Gerçi sayın Yanbeğ de kesin bir rakam bildirmiyor. Fakat, yaklaşık olarak, H. 1267 (M. 1850/1852) yılını gösteriyor. Şinasi Özdenoğlu da bir makalesinde, Celâlî'nin, öldüğü sırada, 70 yaşında bulunduğunu, buna göre 1845 yılında doğmuş bulunması gerektiğini öne sürüyordu (Gerçek Âşıklardan Bayburtlu Celâlî, Ülkü dergisi, yeni seri, no. 62, 16 Nisan 1944). Böylece, şairin, 1845 — 1850 yılları arasında dünyaya geldiğinden artık şüphe edilemez.

Celâlî'nin ölümü için de çeşitli tarihler öne sürülmüştür. İki yazımızda bu konuyu ele alarak doğruyu bulmaya çalışmış, her ikisinde de ölümünün 1915 yılında olabileceği sonucuna varmıştık (1 — Bayburtlu Celâlî'nin Ölümüne Dair, Fikirler dergisi, no. 264 — 265, 29 Şubat 1944, İzmir. 2 — Celâlî Hakkında Bir Açıklama, Türk Folklor Araştırmaları dergisi, no. 17, Aralık 1950).

Bizden önce, Pertev Nalli Boratav — Halil Vedat Fıratlı İzahlı Halk Şiiri Antolojisi'nde, Şinasi Özdenoğlu da adı geçen makalesinde, kaynak göstermeksizin, bu tarihi öne sürmüşlerdi.

Sayın Yanbeğ'in de aynı bilgiyi vermesi, Celâlî'nin ölüm tarihine kesinlik kazandırmıştır.

2. Celâlî'nin babası, anası, akrabaları ve koruyucuları hakkındaki bilgilerimizi de sayın Yanbeğ'e borçluyuz. İlk Bayburt dergisinde verdiği bilgileri kitabında da tekrarlamıştır.

Yapılan açıklamalara göre Celâlî'nin babası Abuş Dayı adında birisidir. Annesi, aynı köyde, Kerimoğulları'ndandır; yazık ki adı bildirilmiyor. Celâlî, üç kez evlenmiştir; iki oğlu olduğu biliniyor.

Kitapta, Sümmânî — Celâlî karşılaşmasına hiç dokunulmamış. Yayınlanan şiirler arasındaki Ay — Gün Destanı, tek başına, Celâlî'nin gösteriliyor. Oysa, aslında, Sümmânî ile Celâlî'nin ortak eseridir. Bu destanda Sümmânî Ay'ı, Celâlî de Gün'ü (Güneşi) temsil etmektedir (Daha geniş bilgi için şu yazımıza bakınız: 1 — Sümmânî — Celâlî Karşılığı ve Ay — Gün Destanı, Fikirler dergisi no. 268 — 269, 30 Nisan 1944, İzmir. 2 — Celâlî Hakkında Bir Açıklama, Türk Folklor Araştırmaları dergisi, no. 17, Aralık 1950).

Bu karşılaşmadan, sayın Yanbeğ'in de haberi bulunduğunu sanıyoruz. Çünkü Nesip Yağmurdereli, son kitabı:

Hâfız gider isen Bayburt şehrine
İnşallah datarsın ilmin kahrine
Sümmânî'den selâm aşkın nehrine
Tapşur Celâlî'ye emanetimiz

biçiminde olan parçayı, sayın Yanbeğ'den aldığını söylemektedir (Sümmânî, Hayatı Ve Şiirleri, s. 75).

Eserin en büyük hizmeti, bize, Celâlî'nin yeni şiirlerini kazandırmış olmasıdır. Gerçekten, yaptığımız bir inceleme sonunda, ilkin bu kitapta yayımlanmış 23 koşma, 4 destan (Ay — Gün Destanı daha önce bizim tarafımızdan yayımlanmışsa da, aralarında farklar bulunduğu için, bu toplama katılmıştır), 3 semai, 2 kıta (öteki kıtaları bilinmeyen bir koşma ve bir semai kıtası), 1 aruzlu parça saptadık. Bu dergide tefrika edilen Bayburtlu Celâlî'nin şiirleri dizisine başlarken, şairin, çeşitli kaynaklarda ilk kez basılan şiirlerinin sayısını bildirmiştik (T. F. A. dergisi, no. 127), Sayın Yanbeğ'in ortaya koyduğu metinlerden sonra, orada verilen sayılar değişmiştir.

Kaynakları bir kez daha taradık, Celâlî'nin şimdiye değin yayımlanan şiirlerinin bir listesini çıkardık. Son durum şöyledir (Aynı parça birkaç yerde çıkmışsa, ilk basıldığı kaynaktan gösterilmiştir. Buna karşılık, bir parça, önce bir kaynaktan eksik olarak çıkıp da sonra tamamı başkası tarafından verilmişse, son kaynağa mal edilmiştir; ayrıca, küçük varyant farkı olan metinler, dikkate alınmıştır):

Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu) (Erzurum Şairleri, 1927): 1 koşma.

Murat (Uraz) (Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri, 1933): 2 koşma.

Mustafa Nihat Özön (Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi, 1934): 1 koşma.

M. Halit Bayrı (Halk Şairleri Hakkında Küçük Not'lar, 1937): 1 destan.

P. N. Boratav — H. V. Fıratlı (İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, 1943): 2 koşma, 2 semai.

Şinasi Özdenoğlu (Gerçek Âşıklardan Bayburtlu Celâlî, Ülkü dergisi, yeni seri, no. 62, 16 Nisan 1944): 5 koşma.

Sadettin Nüzhet Ergun (Türk Şairleri, c. II): 2 koşma.

Hikmet Dizdaroğlu (Fikirler dergisi, no.

Yatırlarla İlgili İnanışlar :

TEKİRDAĞ YATIRLARINDAN SARI KIZ

Yazan: Aydın OY.

(Ermiş dervisi çok olan bu ulusta kadını da erkeği de bu pâyeden nasibini almıştır. Tekirdağ'da da kadın ermişler arasında bir Sarı Kız vardır.)

Sarı Kız, gelin olmak üzere iken ölüyor. Sağlığında, sapsarı saçları olan bu kızın unvanı, adından çok bilinir, zamanla adı unutulur da kendisi sadece Sarı Kız diye çağırılır. Öldüğünde Sarı Kız'ı Tekirdağ'da Şabanoglu semtindeki eski mezarlığa gömerler.

Ölümünden sonra birçok kimseye rüyasında görünen Sarı Kız'ı, bir gece iyi kalbli bir adamcağız da rüyasında görür. Sarı Kız bir dilekte bulunur; "Ne olursun, benim mezarı-

264 — 265, 1944): 1 koşma, 1 aruzlu parça.
Hikmet Dizdaroğlu (Fikirler Dergisi, no. 268 — 269): 1 destan.

Hikmet Dizdaroğlu (Türk Folklor Araştırmaları dergisi, no. 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 138): 22 koşma, 2 destan, 1 kıta (koşma kıtası), 2 aruzlu parça.

Bayburt dergisi (no. 1, 1950): 1 aruzlu parça.

M. Kemal Yanbeğ, (Bayburtlu Celâlî, 1962): 23 koşma, 4 destan, 3 semai, 2 kıta (biri koşma, birisi semai kıtası), 1 aruzlu parça.

Genel toplam: 61 koşma, 8 destan, 5 semai, 4 kıta, 5 aruzlu parça.

Adını anmadığımız kaynaklar, bilinen ve daha önce çıkan metinleri aldıkları için, listede göstermemişlerdir. Bizim gözümüzden kaçmış bazı kaynaklar da olabilir; ancak, o kanıdayız ki, verdiğimiz listedeki sayılar, Celâlî'nin ele geçen şiirlerinin büyük çoğunluğunu içine almaktadır. Bir başka deyimle, Celâlî'nin, en az, bu sayıdaki şiirleri yazılı metin olarak elimizde bulunuyor, demektir.

Sayın Yanbeğ, Celâlî'nin 300 sayfalık bir divanı olduğunu da bildirmektedir (s. 8). Bu divan, ortada yoktur. Bir mutlu raslantı ile ele geçmesini dilemekten başka ne yapabiliriz?

(1) Mahmut Kemal Yanbeğ, Bayburtlu Celâlî — Hayatı ve şiirleri, İstanbul, 1963, 79 sayfa. Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti Yayınlarından.

min etrafına taş duvar örter, ben de sana iyilik ve yardımda bulunurum" der ve kaybolur.

Bu rüyayı gören adam, ertesi sabah uyanır uyanmaz Sarı Kız'ın mezarı etrafına hemen dizboyu yükseklikte bir duvar ördürür.

O günün gecesi, Sarı Kız yine adama rüyasında görünür, ona dualar eder, bu sefer de ikinci bir dilekte bulunur: "Her kim ne dilemiş ise gelsin benim mezarıma mum diksin, bütün dilekleri yerini bulur" der.

O gün bugündür Sarı Kız'ın mezarına adağı, dileği olanlar mum dikerler. Pazartesi ve cuma geceleri Sarı Kız'a mum dikenler, kibritlerini kutularıyla birlikte orada bırakırlar. Mum dikilirken üç Kulhuvallah ve bir Elham okunur, istek söylenir.

Sarı Kız birçok bakımlardan ziyaret edilir ama bu ziyaretlerin içinde en enteresan olanları şunlardır:

Bir kimse, özellikle bir çocuk, öldüğünde onun sağlığında giydiği elbise v.b. Sarı Kız'a getirilip bırakılır. Sarı Kız'ın o gece bunları alıp elbise değiştirdiğine inanılır.

Kırk gün içinde doğmuş olan iki çocuk birbirinin kırkılı olurlar. İlk kırk gün içinde anneleri bir yerde karşılaşmamağa dikkat ederler; şayet karşılaşırlarsa çocuklarında görülen ağlamanın sebebi olarak bu olay görülür ve hattâ annelerinin birbirleriyle karşılaşması yüzünden çocukların suratlarına bir çirkinlik geldiği bile söylenir. Bu durumda, çocuklar Sarı Kız'a götürülür, çocuğu bir kişi yatırır diğeri kaldırır, anneleri eve geldiklerinde Sarı Kız'a mum adarlar ve çocuklar anlattığımız durumdan kurtulunca hemen Sarı Kız'a adadıkları mumu dikerler.

Yürüyemiyen çocukları da anneleri Sarı Kız'a getirirler ve çocuklarının bir giyeceğini oraya bırakırlar, âdet böyledir. Bundan böyle çocukların yürüyeceklerine inanılır.

Bu iyiliklerine rağmen adağını unutanların başına felâket getirdiği de olur Sarı Kız'ın. Bakın ilk olarak bu iş nasıl olmuş:

Sarı Kız'ın hayali bir gece Sarı kuş şeklinde çıkar, oradaki selvi ağaçları üzerinde "Ku! Ku!" diye ötmeğe başlar. Bir gece mezarının bulunduğu bahçenin sahibine görü-

YÜRÜKLER VE GELENEKLERİ

Yazan: Mehmet ÇOKAL

Yürükler, (yörükler) Orta Asyadan batıya doğru iki kol halinde yayılan, Kavimler Kapısından geçip Balkan yarımadasından Anadolu'ya geçen Oğuz Türkleri ile diğer kolu müsümanlığı kabul edip Türkmen [1] adını alarak Maverannehir ve Horosanda yerleşmişlerdir. 1040 yılında yapılan "Dandanakan" muharebesiyle hakimiyetlerine son verilen Müsüman Oğuzlar batıya doğru akmışlardır. 1071 Malazgirt Savaşı Anadolu'ya Yürük Türkmenlerinin yerleşmesine yol açmıştır. Önce Sivas, Erzurum, Erzinçana yerleşmişler, Melikşah zamanında Batı Anadolu'ya gönderilen Türk Komutanları ile beraber Ege ve Marmara sahillerine kadar gelmişlerdir. Anadolu Selçuklu Devletinin sönmesiyle, Selçuklu Üç Beyleri müstakil beylik kurmuşlardır. Germiyen, Saruhan, Aydın, Karasi, Menteşe beylikleri Oğuz boyu Türkmen aşiret Yürükleri'dir.

Osmanlılar [2] zamanında Türkmenler konup göçer oldukları için bunlara Yürük adı verilmiştir. Fatih ve Kanuni zamanında Yürükleri toprağa bağlayıp, vatan müdafasında faydalanılmak istenmiş ve bazı kanunlar çıkarılmıştır. Şöyle ki:

1 — [3] Yürükler gezgincilik yapmaz davalarını dağıtıp ziraatla istigal ederlerse, Yürüklükten çıkarlar.

2 — Bunlar sıra ile askere alınır, Yürükbeyleri kendilerine rehberlik eder. Görevleri, top çekmek, kale muhafızlığı, devlet binalarını yapmaktır.

Zamanın devletini dinlemeyen azılı yürükleri, hükümet Kıbrıs'a sürmüştür. Bunlardan bir kısmı İskenderun Limanından gemiye binip meden kaçmış. Muğla, Manisa, Aydın, Kütahya'ya yerleşmişler. Hükümetin baskısı ile ziraatla istigal edip toprağa bağlanmışlar. Yerleştikleri yerlere kendi isimlerini vermişler-

nür, "Bana bir çocuk kurban edeceksin!" derse de kadın umursamaz.

Bir ay geçmeden o evin çocuğu ölür, yeni doğan çocukların hepsi de birbiri ardısıra ölünce halk, Sarı Kız'dan son derece çekinmeğe ve adaklarını hiç geciktirmeksizin yerine getirmeğe başlar.

dir. Bugün Anadolu'da bir çok yerler Yürük aşiretlerinin isimlerini taşır.

Yaptığım incelemelerde:

Alaşehir köylerinden Akkeçilide Akkeçili aşireti, Bahadır aşireti, Bahadır köyünde, Karaca aşireti Kula'nın Karaca köyünde, Kozlu aşireti Alaşehirin Kozlu köyünde Caber aşireti Alaşehirin Caber Tatar, Caber Burhan, Caber Fakılı Caber Delimusalı köylerinde yerleşmişler. Bozok Türkmenleri Bozdağda yerleşmişler. Bugün Uşak Vilayetinin en kalabalık sülalesidir.

Gökalp Ziya Bey: [4] Türk Medeniyeti adlı eserinde "Yürükler Celâlettin Harzemşah zamanında gelmiş Türkmenler" diyor. Candar Tekeler, Karamanlar Sarılar, Karakeçililer bunlardandır. Demircide Candar Köyü, Eskişehirin batıgüneyinde Candar Tekke adıyla maruf bir Tekke [5] vardır. Bunlardan konup — göçer olan halen Uşak ilinde Karakeçili yürükleri mevcuttur. Mekânları yoktur, yaz kış çadırdadır yaşarlar. Kışın sahillere, yazın yaylalara çıkarlar.

Ödemiş Kazasının adı da Ödemiş aşiretinin ismine izafeten verilmiştir. Türkiyede yaz aylarında yüksek yaylalara çıkıp yayla hayatı yaşayan ve kışın hayvanlarını gütmek için sahillere inen bir karış toprağı olmayan yalnız bir köyün nüfus kütüğüne mecburi kayıt yaptıran Yürük aşiretleri çoktur. Geçimlerini hayvan mahsulünden temin ederler. Yürüklerin daha ziyade Uşak, Afyon, Aydın, Manisa illerinde fazla oldukları dikkati çekmektedir. Fazla kalabalıktan hoşlanmazlar, Daima tenhâ yerleri severler Dağlar onların yurdudur. Erkeklerinin gömlek düğmeleri daima aşıktır. Bir Yürük şairi Mahdum Kul'un bu şiiri bunların tenhâ yerlerden hoşlandığını açıklıyor.

Gönül der ki; Halktan çekilip
Girsem dağlar, taşlar içine
Günahlarımı düşünerek,
Yüztümü yaşlarla yıkasam,

Kim görsem bir düşüncede
Benim gönlüm endişede,
Doğrak yerde, bir köşede
Dursam ağaçlar altında.

18. YÜZYIL TEKKE ŞAIRİ: TESLİM ABDAL

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Teslim Abdalın şimdiye değin, Sadettin Nühettin "Bektaşî Şairleri" (1930) kitabında 19 nefesi çıktı. Yine aynı yazarın bu kitabında "Denizli'de namına izafetle bir bektaşî tekkesinde mefün olan Teslim Sultan Abdal isminde bir aziz vardır. Bu şiirlerin ona ait olduğunu bilmiyoruz." diyor. Daha sonra yazmış olduğu "XVII. asırdan beri Bektaşî — Kızılbâş Alevî şairleri ve nefesleri" eserinde şu bilgi verilmiştir: XVII. asrın yarısında yaşadığı tahmin olunan Bektaşî şair ve azizlerindedir. IV. Murat devri şairlerinden Kul Mustafa da bir manzumesinde bu şahsiyetten bahsediyor. Denizlide namına izafe edilmiş bir bektaşî tekkesinde medfun olan Teslim Abdal Sultanın bu şair olup olmadığı hakkında sarıh bir fikir yürütemeyeceğiz. XVII. asırdan itibaren yazılan birçok mecmualarda şiirleri ne rasladığımız bu meshur bektaşînin bazı nefeslerini dercediyorum." diyor ve eski kitâbundan 15 şiirini alıyor.

Hayatımın üç yılını yürükler içinde geçirdim. Konup — göçenler bir yana, toprağa bağlananlar arasında. Temiz kalpli, misafirperverdirler. Geç arkadaş olurlar. Arkadaş oluktan sonra samimiyetleri devamlıdır. At binmesini, avlanmasını çok severler. Erkeklerin ekserisi saz çalar. İçkiye düşkün sayılırlar. Konup — göçenler milli geleneklerine daha çok bağlıdır. Kadın isimleri arasında Ümmü'yü çok kullanırlar. Hemen her ailede bir Ümmü vardır. Düğünleri güzel ve kalabalık olur. Gelecek yazımda Yürük adet ve geleneklerini vereceğim.

[1] Recep Akıncı — Kütüphane Müdürü: Eski Philadelphya Bugünkü Alaşehir adlı eser. Bölüm III. Alaşehirde Yürükler Sahife 43.

[2] Cemâl Kutay — Tarihi — İstiklâl ve Hürriyet Mücadelesi Tarihi — Bölüm Cihan içinde Türkler, Sayfa 594.

[3] Alaşehir tarihi S. 44.

[4] Ziya Gökalp — Türk Medeniyeti Tarihi.

[5] Avni Candar — Anadolu'da Türk Beyliklerinin hükümet kurma teşebbüsleri adlı Makale Ülkü dergisi Sayı 32.

Burada Sadettin Nühzet bir yanlışlık yapmış, IV. Murat devri şairlerinden Kul Mustafa diye bahsettiği şair için, aynı kitapta (S. 60) Kayıkçı Kul Mustafadan başkası olduğunu ve ondan sonra yaşadığını tahmin ettiğini söylüyor ki, bu doğrudur. Teslim Abdaldan bahseden Kul Mustafa (aynı kitap):

Dördümüzü bir araya sürdüler
İriş Teslim Abdal, gel imdat eyle
Sordular da bol bol zahmet verdiler
İriş Teslim Abdal, gel imdat eyle

Dörtlüğü ile başlayan ve her bağlama mısraı "İriş Teslim Abdal, gel imdat eyle" mısraı ile biten nefesidir. Bu nefesin genel havasından anlaşıldığına göre, Alicoğlu, Dedem-oğlu gibi (bk. T. Folklor Araştırmaları, sayı: 73 — 74) Kul Mustafa da "Bedrettinli" dir. Teslim Abdalın müridi olup aynı tarihi nefesler yüzünden kovuşturmayla uğramıştır.

Bendeki önklerden birinde Kul Mehmed adlı Bektaşî şairi de Teslim Abdal'dan, bir nefesinde şöyle bahsediyor:

Hamza Baba'dan çıktık yalnız
Hacı Şemseddin'e uğrar yolumuz
Dedeği Baba bizim serdarımız
Sarı Kazak alsın bizim elimiz

Kepenkli Baba'ya uğrar yolumuz
Teslim Sultan versin bizim dolumuz
Abdi Bey Sultan'um versin yolumuz
— — — — — (eksik)

Teslim Sultan'dan bir dolu içtim
Sabahın seherinde o belden aştım
Mürüvvet Yatağan'ım koynuna düştüm
Sana niyazım var ey Niyaz Baba

Bu uzun gezi destanında daha birçok Babaların adlarından söz edilmiş olup bundan Denizlideki Teslim Sultan olduğu kuvvetle tahmin edilebilir. Bunun da kenumuz olan şair olduğu düşünülebilir.

S. Nühzet'in birinci kitabındaki ikinci nefesi, ben de başka bir cönkte buldum. Benimki bir dörtlük artık olup onun okuyamadığı son mısra bende tamdır, ve bazı sözler başkadır. Bu nefesi de aşağıya alıyorum:

Benim bu sözlerim her daim sana
Bir yuva yapıpta göçer imişsin
Haklı nefeslerim kâr etmez sana
Buyruk okunurken kaçır imişsin

Hiç ilin sözüne benzemez sözün
Şu iki cihanda karadır yüzün
Omuzu alıkh, kulağı uzun (1)
Köstegi kırıp ta kaçır imişsin

Yazık senin endamına, boyuna
Muhabetin vardır Havvâ soyuna
Elin yetmez Abı Kevser suyuna
Zehirden, zikkından içer imişsin

Yattığın yere viran denilsin
Ağyarsın, ahrete yarar değilsin
Çifte kahtar yüke giren değilsin
Gökre deve gibi kaçır imişsin (2)

TESLİM ABDAL eder mevali başım
Dünü günü kudurgundur işim
Terzisi mi oldun sen bu kumaşım
Sındısın urmadan biçer imişsin (3)

Sadettin Nüzhet'teki dördüncü nefes Âşık Ömere benzetir (bk. S. Nüzhet, Âşık Ömer, no: 658). Bu koşma o zamanlar çok beğenilmiş; yine XVII. yüzyıl şairlerinden Kul Mustafa, Gevherî ve Bektaşî şairi Kul Nesimi benzekler yazmışlardır (Âşık Ömerin birçok şiirlerinin olduğu gibi, bu koşması da Aydınlı Ömeri'ye maledilmiştir ki, bunda haftâ, derles yicilerin cönklerde buldukları her Ömer mah. lâşlı şiiri Ömeri'ye maledecek kadar işin ace-misi ve cahili olmalarındandır.)

Teslim Abdal, kendi cönklerinde bulunan yayımlanmamış bir nefesinde, kendi hayatı hakkında oldukça aydınlatıcı, önemli ipuçları vermektedir. Önce nefesi verelim, sonra gerekli açıklamayı yapalım:

Ben pirimden destur aldım, giderim
Efendim, akıtma gözüm yaşımı
Ben özümü Hakka teslim eyledim
Hak onarsın cümle âlemin işini

Deryedayım, denizdeyim, yeideyim
Dört köşede ağzdayım, dildeyim
Pirim imdat eyle, yaman haldeyim
Ben gam ile yoğurmuşam işimi

Pirim Alioğlu'ndan bize gel oldu
Mürşit duydu, müşkil işim hal oldu
Yardımcımız Şah Merdan Ali oldu
Urum'a yolladım gönül kuşunu

Gayret kuşağını bağladık bele
Her nereye varsam Efendim bile
Alınımıza Hak'tan yazılan gele
Ben o zaman gördüm idi düşümü.

TESLİM ABDAL eder, çekmedi darlık
Birlik nerde olursa orda olur varlık
Serime uğradı zalım ayrılık
Ben o zaman gördüm idi düşümü.

Benim daha önce çıkan (Türk Folklor Araştırmaları, S. 73 — 74) iki yazımdaki Alioğlu demek ki Teslim Abdal'ın da müridi. Bu nefes, o yazılarımda verdiğim Dedemoğlu'nun Alioğlu'ndan da bahseden nefesine benzetir. Alioğlu, Şeyh Bedreddin müritlerindedir. XVII. yüzyılda bu tarikat erleri hâlâ gizli çalışmaktadır. Bu yüzden şiddetli bir kovuş-turmaya uğramışlardır. Bu kovuşturma işini berkiten, elimizde bir belge de var. XVII. yüzyıl başlarında Aziz Mahmut Hüdayî, Padişaha hitaben yazdığı bir mektupta, Rumelideki Bâtını zümreleri yani Bedreddin müritleri ah-valinin Hızır Paşadan sorulmasını tavsiye eder (bk. Fuat Köprülü, Pir Sultan Abdal, S. 64).

Bedreddin müritlerinin çabaları, hükümeti dikkate sevkedecek kadar ileri gitmiş olmalı ki Alioğlu da Dedemoğlu da ve son olarak Teslim Abdal da aynı kovuşturmadan şikâyet etmektedir. Şu duruma göre Alioğlu bir ayaklanmanın başındadır ve Dedemoğlu, Teslim Abdal onun müritleridir. Yapılan kovuş-turma sonunda üçü de yakayı sıyırmışlardır. Bu çabaların yüzünlü sonlarına kadar sürdü. Bu çabaların yüzünlü başına kadar sürdü. Bu çabaların yüzünlü başına kadar sürdü. Bu çabaların yüzünlü başına kadar sürdü.

Teslim Abdal, yukarıdaki nefesinde "Gönül kuşunu Uruma" yoladığını söylüyor ki kendisinin Anadolu'dan Rumeliye geçtiği anlaşılıyor. O zaman Sadettin Nüzhetin dediği, Denizlideki türbenin Teslim Abdala ait olduğu daha kuvvetle söylenebilir.

Şimdilik XVII. yüzyılda yaşadığını kesin olarak saptadığımız Teslim Abdalın Bedreddinli olduğu ve Alioğlu'nun müridi, onun da müridinin o çağda yaşamış Kul Mustafa (Kalyancı Kul Mustafa değil) olduğunu öğrenmiş oluyoruz. Şimdilik elimizde yirmi nefesi bulunan Teslim Abdal hakkında, ileride bulunacak belgelerle yeni bilgi elde edilebilir.

1) Ahk: Semer; 2) Gökre: Azgın, köpürmüş; 3) Sindi: Makas.

TÜRK HALK MUSİKİSİNDE OKTAV BÖLÜMÜ

Yazan: Halil Bedi YÖNETKEN

Uzun yıllar halk musikisi ile uğraşmış, bağlama çalmış, bütün bağlama, saz çeşitleri, ni ve öbür halk musiki aletlerini de iyi tanı-mış, önce Sivas ve dolaylarının, resmi devlet derlemeleriyle de bütün yurdun halk musikisi ile yakından teması gelmiş, derlenen ezgilerin birçoğunu notaya çekme işiyle zihin yormuş, denilebilir ki ömrü halk ezgisi düşünmekle geçmiş rahmetli arkadaşım, 16 yıl süren derlemelerde, çok tehlikeyi gezilerde kader yol-daşım sevgili Muzaffer Sarısözen, musiki folkloru konusunda önemli problemlerimizden biri ve belki de en önemlisi olan Halk musikisinin oktav bölümü hakkında her ne kadar hiç bir yerde kesin bir açıklama yapmamışsa da 1952 de çıkardığı, 86 halk ezgisini ihtiva eden "Yurttaş Sesler" adlı kitabının başına yazdığı 3 maddelik ön sözün üçüncü maddesinde şunları kaydetmiştir: (Folklorcularımızın da kitaptan faydalanmaları düşünülerek "Aralık" larda görülen farkların koma nisbeti diyez ve bemollere rakkam koymak suretiyle işaretlenmiştir. Okullarda bu çeşit rakkamlı "Arıza" ların yok sayılarak natüreline gidilmesi ve sadece üçle gösterilmiş bemollerin tam bir bemol halinde icrası ehemmiyetle göz önüne alınması gereken noktalardandır.) Sarısözen bu kitabında normal, yani üzerine rakkam konulmamış diyez ve bemol işaretleri dışındaki bu arızalar bilindiği gibi önerilene konuldukları sesleri 5 koma tizlestirir veya pesleştirirler — birçok yerlerde 2, bazı yerlerde de 3 rakkamlı bemoller kullanmış, örneğinden birkaç ay önce bastırıldığı, 150 ye yakın ezgiyi ihtiva eden "Türk Halk Musikisi Usulleri" adlı kitabında ise daha ileri gidecek, normal diyez ve bemoller dışında 1,2, 3,4 rakkamlı bemollerle 2,3 rakkamlı diyez işaretleri kullanmıştır. Demek rahmetli bazı ezgilerde bazı sesleri bir, bazılarını da iki, üç ve dört koma (bir de 5 koma bemoel var) pes bulduğu gibi, bazılarını da 2,3 ve 5 koma tiz bulmuştur. Sarısözen halk ezgilerini, usullere ait olan son eserinde Sanat musikisinin makam yazış geleneğine uyararak istinsah etmiş, meselâ Hüseyin, Karcıgar, Saba Hicaz çeşnili ezgileri hep (La) dizisi üzerinden notaya almış, çeşitli ayrı komalık perdeleri ay-

ni dizilerdeki seslerde kullanmıştır. Bu itibarla karar perdesini (La) kabul edip, haber verdiği çeşitli diyez ve bemollü sesleri ve diyez, tabii sesleri sırasına ve yerlerine koyacak olursak bir oktavda 24 perdenin, 23 aralığın meydana gelmiş olduğunu görürüz. — Kitaptaki "Gül Ezerler" türküsü ile transpoze ezgileri hesaba katmadığımızı hatırlatalım. — Bu perdeler tam sekizli aralığında şu şekilde sıralanabilir: (La), (5 koma pes Si), (4 koma pes Si), (3 koma pes Si), (2 koma pes Si), (1 koma pes Si), (Si bekar), (Do bekar), (2 koma tiz Do), (5 koma pes Re), (5 koma tiz Do), (3 koma pes Re), (Re bekar), (5 koma pes Mi), (3 koma pes Mi), (Mi bekar), (3 koma tiz Mi), (Fa bekar), (3 koma tiz Fa), (4 koma tiz Fa), (5 koma tiz Fa), (Sol bekar), (5 koma tiz Sol), (La bekar). Değişik komalı diyez ve bemollerden yalnız çeşitli si perdelerin hangi ezgilerde kullanılmış olduğunu işaret edelim:

1 koma bemollü Si: "Fahtmalı — Elazığ" — Sayfa: 22,2 komalı si: birçok ezgilerde, meselâ "Madimah — Gemerek", sayfa: 14,3 komalı si: "Kavak — Gaziantep" sayfa: 25,4 komalı si: "Osman Paşa" sayfa: 24,5 komalı normal Si—Si bemol — özellikle Hicaz çeşnili bütün ezgilerde.

Sarısözen bu kadar çeşitli perdeleri acaba neye dayanarak, ne gibi araçlarla ölçerek buldu? Falan ezgide bir sesin bir komalık değil de iki komalık, 3 komalık değil de 4 komalık, 2 koma tiz değil de 3 koma tiz olduğunu acaba nasıl hesapladı? Bağlama çalan bazı yakın talebeleri hocalarının bu sesleri, bağlama üzerinde bir majör ton aralığını 9 komaya bölererek koma farklarını parmak ve kulakla tesbit ettiğini söylüyorlar. Acaba bulunduğu sesler frekans gösteren aletlerle aransa aynı gerçekte mi karşılaşılır? 1957 denberi Ankara'dan ayrılmış bulunuyorum, çok değişik perdelerin varlığını bildirdiği kitabını çıkardıktan sonra, çok kısa bir an için kendisini bir defa İstanbul'da radyoevinde, bir defa da Ankara'da ameliyatından sonra Küçükcesat'taki evlerinde görebildim, bu yazıda söz konusu ettiğim meseleye dair kendisiyle bir konuşma yapmaya, bu perdeleri nasıl bir metotla tesbit ettiğini

öğrenmeye fırsat ve imkân bulamadım. Halk musikisinin sesleriyle, en hurda teferruatıyla bu kadar meşgul olmuş ve vakitsiz bir çağda tanrının rahmetine kavuşmuş olan aziz arkadaşlarıma, özellikle bu son yıllarda yaptığı çalışmalarından sonra Türk halk musikisi oktavının perde bölümü hakkındaki şahsî kanaat ve inancımı sormayı çok isterdim, ne yazık ki bu mümkün olmadı. Sarısözen gibi halk musikisiyle o kadar haşır neşir olmuş bir insanın halk musikisinin her hangi konusunda söylediği sözler hemen ve kolayca reddedilemez. Bu inancımı başka bir fırsatta, halk oyunları semtlerinde de herkesin huzurunda arzettiğim, onun düşüncelerinin, buluşlarının, kanaatlerinin, gerçek deyebildiği şeylerin, üzerlerinde durulmaya, münakaşa edilmeğe değer nesnelere olduğunu anlatmak istiyorum.

Ana konu bize göre sadece müzik konusuna değil aynı zamanda fizik — akustik, matematik, hatırla alet, araç, makine ve laboratuvar konusudur. Vaki bu konuda bu güne kadar hiç bir çalışma yapılmış değildir, meselâ rahmetli Mahmut Ragıp Gazimihal'le Ahmed Adnan Saygun'un Paris'ten hocaları olan tanınmış Fransız müzikçisi Öjen Borel büyük Türk Tanburundaki perdelerin yerleri ve oktavı 12 bölümlü 780, 728,762 milimetrelilik bağlamaların perdelerini Tanbur perdeleleriyle karşılaştırarak, ara'larındaki farkları da kaydederek Savart metoduna göre ölçmüş ve bu ölçülere ait Cedvel M. R. Gazimihal'le Hulûsi Karsel'in beraber çıkardıkları "Ankara Bölgesi Musikisi Folkloru" adlı kitabın 41. sayfasında dercedilmiştir. Daha önce Öjen Borel, S. Y. Ataman'ın bir müracaatına da cevap vermiş ve Savart ölçülerini göndermişti. Oktavı 12 bölümlü Bozuk perdelerinin Savart hesapları Atamanın 1938 de basılan "Ana, dolu Halk Sazları" adlı kitabında neşredilmiştir.

Frekans ölçen bir aletle bir çalışma da ben yaptım, onu kısaca arz edeyim:

Birkaç yıl önce İstanbul'da Ahmed Yamacı, Orhan Dağlı gibi kendilerine güvendiğim sanatçıları bağlamalarıyla beraber İstanbul Teknik Üniversitesi Fizik Laboratuvarına götürdüm, orada Sayın Profesör Mehmed Ögder'in Lütuf ve delâletiyle çeşitli bağlamaların saplarında bir oktav içindeki perdeleri

"Ryall — Sullivan, Precision Heterodyne Oscillator, O — 16000 Cycles per sec" adlı frekans ölçgeği ile, bir kısmını saniyede 880 titreşimli La diyapazonu, bir kısmını da 870 titreşimli diyapazona göre ölçtük, şu sonuçlar elde edildi: (880 titreşimli La sesine göre, sol anahtarlı porte altında ikinci ek çizgideki La sesinin frekansı 220, (Si bemol 233,5), (Si bemol 246,9), (Do 261,6), (Do diyez 277,2), (Re 293,7), (Mi bemol 311,8), (Mi ile mi bemol arasındaki perde 321), (Mi bekar 329), (Fa 349,2), (Fa diyez 370), (Sol 392), (Sol diyez 415, 3), (La 440)

Saniyede 870 titreşimli diyapazona göre de sol anahtarlı portenin ikinci aralığındaki La ile porte üzerindeki ilk ek çizgi üzerindeki la arasındaki oktavda (La 435), (Si bemol 461), (si ile si bemol arasındaki perde 485), (Si bekar 488), (Do 517), (Do diyez 548), (Saba perdesine karşılık re bemol 578), (Re bekar 580), (Mi bemol 616), (Mi ile mi bemol arasındaki perde 644), (Mi bekar 652), (Fa diyez 732), (Sol 776), (Sol diyez 822), (İnce la 870)

Hemen itiraf etmek lazımdır ki bu çok ince ve nazik, olağanüstü işitme, kontrol kabiliyetine dayanan bir çalışmadır. Elde edilmiş olan bu rakkamlar katıyen son ve kesin rakkamlar değildir. Bu çalışmalara devam etmek, müzikalitelere, sazlarına güvenilir kimselele çeşitli aletler üzerinde uzun incelemeler, akustik ölçeklerle çalışmalar yapmak lazımdır. Başka ülkelerdeki Türklerin musiki aletleri ve dizileri için de çalışmalar yapılmıştır. Rusya'da Viktor Belayef'le Uspenski adlı bilimginler, Orta Asya Türklerinin, özellikle Türkmen ve Özbeklerin musiki aletleri üzerinde "Cent" metoduyla ölçmeler yapmışlardır. Belayef "Halk Musiki Aletlerini ölçmek için Rehber" adlı, Devlet Musikisi yayınları Dairesi tarafından 1931 de Moskova'da basılmış olan eserinde doğu Asya uluslarının çalgıları ölçülmüştür. Bunlar daha çok Türkmen ve Özbek Dutara'sı, Özbek Tanburu, Horasan Tanburu, Özbek ağaç Neyi, Türkmen Tüydük'ü, (Düdük), Özbek zurnası, gibi aletlerdir. Belayef ölçüde kullanılan "Cent" usulü için şöyle der: (Mukayeseli müzikoloji çalışmalarında bütün ilim dünyasınca kabul edilmiş bir metottur.) Bu çalışmada daima ta-

nınmış sanatçıların, aşıkların, Baksıların sazları ele alınmış, meselâ Türkmen dutarası için Baksı Atamuradoglu Baymurad'ın dutarası, Özbek dutarı için Buharalı Tahircan Devletoglu'nun çalgısı, Özbek tanburu için Buharalı Marufcan Taspuat'ın tanburu, başkaca vaktiyle Merc'li Ali İnce Usta tarafından yapılmış Tahtapazar'lı Nobet Baksı'nın dutarası ölçülmüştür. Belayef Türkmen nefesli çalgısı (Tüydük) için şöyle yazar: (Biz bu sazda öyle bir saz tipi görüyoruz ki bunun icadı Sümer ölçüsünün icadından da eski bir devre aittir, tahminen 5000 senelik. Orta Asya'da bunun daha eskileri vardır, bunlardan bir tanesi Başkurt Koraydır.) Çalışmalar arasında Özbek Derebeylik devrinde Türkistan'ın yüksek, aydın tabakasının musikisine ait bir alettir.

Sazlarımızı, perdelerimizi, dizilerimizi beynelmîlel metotlar, akustik araçlarla ölçelim ve gerekli ilmi, ve son sonuçları arayıp bulalım, fakat bu konuda yapılacak bir iş daha vardır ki o da en tabii musiki aleti olan hançeremizden çıkan sesleri, hançeremizin oktavında bulunan perdeleri de ölçmektir. Kısacası esas olarak Türk Halk musikisi oktavına giren, Türk halk musikisi oktavını bölen sesleri kesin olarak tesbit etmektir. Bu konuda müzik ve fiziko — matematik bilgilere, ileri ölçek aletlere, uzun ve metodik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Sözlerimi tekrar Sarısözen'in kitabına dönerek bitirmek istiyorum: Rahmetlinin son kitabı her ne kadar "Türk Halk Musikisi Usulieri" adını taşıyorsa da yukardanberi görüldüğü üzere o, aynı zamanda halk musikisi dizilerinde kullanılan ince perde farklarını da gösterdiğinden halk musikisinin oktav bölümü ve perdeleri hakkında da önemli bir kaynak ve belge niteliğini taşımaktadır. Kısaptaki iddiaların, başkalarının bu konuda yapacakları, yapmakta buldukları incelemelerle karşılaştırılması gerekli ve tabii bir iş olacaktır. Gelecek yazımda Usuller hakkındaki düşüncelerimi açıklayacağım.

Erzurumlu Saz Şairi
AŞIK SÜMMANİ

Yazan: Mehmet Kardeş

Özgeçit Yayınevi Hürriyet Gz. Karşısı — İst.

Bize gelen KITAPLAR

* Emily ERONTE — Nurettin ÖZYÜREK: "Rüzgârlı Tepe". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 49. 17x12 boyunda, 304 sayfa, 4 lira.

* Anton ÇEHOV — Nihâl Yalaza TALUY: "Martı". Oyun, 4 perde. Varlık Tiyatro Serisi: 10. 17x12 boyunda, 64 sayfa, 2 lira.

* Pierre MAEL — Nihâl Yalaza TALUY: "Küçük Ocakçı". Fransız çocuk hikâyesi. Varlık Çocuk Klâsiklesi: 25. 17x12 boyunda, 62 sayfa, 1 lira.

* Bertrand RUSSELL — Ender GÜROL: "Evlilik ve Ahlak". Varlık Faydalı Kitaplar: 24. 17x12 boyunda, 176 sayfa, 5 lira.

* Necip ALSAN: "La Bruyere". Hayatı, sanatı, eserleri. Varlık Dünya Klâsikleri: 21. 17x12 boyunda, 86 sayfa, 2 lira.

* Nedim ORTA: "Yarının Büyüklerine Hayat Bilgisi Şiirleri, II" 16x12 boyunda 32 sayfa, 60 kuruş. Kanaat Matbaası, Uşak.

* Mehmet Ali AĞAKAY: "Atatürk'ten 20 Anı". Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları, Çeşitli Konular: 1. 14x20 boyunda, 38 sayfa, 1 lira.

* "Dilde Sadeleşmenin Sınırı Ne olmalıdır?" T. D. K. Tanıtma Yayınları, Açık Oturumlar Dizisi: 1. 20x14 boyunda, 82 sayfa, 3 lira.

* Ömer Asım AKSOY: "Dil Üzerine Düşünceler, Düzeltilmeler" T. D. K. Yayınları: 190. 20x14 boyunda 148 sayfa, 3 lira.

* AĞAKAY — AKSOY — ARISOY — DİLAÇAR—ÜLKÜTAŞIR: "Dil Devriminin 30 Yılı". T. D. K. Tanıtma Yayınları, Dil Konuları Dizisi: 2. 14x20 boyunda, 104 sayfa, 3 lira.

* A. DİLAÇAR: "Devlet Dili Olarak Türkçe". T. D. K. Tanıtma Yayınları dizisi: 3. 14x20 boyunda, 24 sayfa, 1 lira.

* Hikmet DİZDAROĞLU: "Türkçede Sözcük Yapma Yolları". T. D. K. Tanıtma Yayınları Dizisi: 4. 14x20 boyunda, 24 sayfa, 1 lira.

* Sami N. ÖZERDİM: "Harf Devriminin Öyküsü". T. D. K. Tanıtma Yayınları Dizisi: 5. 14x20 boyunda, 40 sayfa, 1 lira.

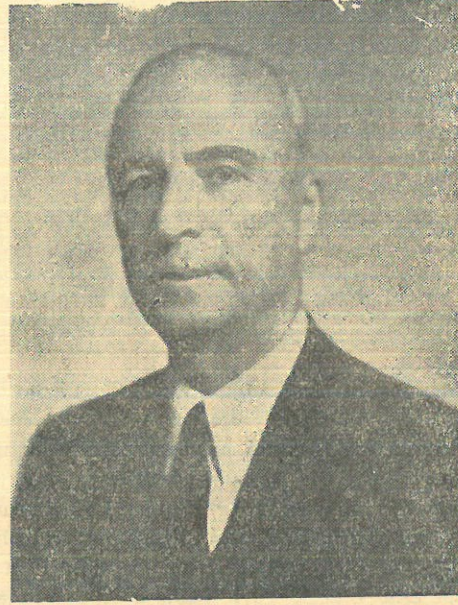
ÖMER ASIM AKSOY

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

Halkbilim (folklor) alanlarından birisi olan halk dili konusunu Gaziantep'te, bilimsel yoldan yürüyerek ilk inceleyen araştırmacı, Ömer Âsım Aksoy olmuştur. 1945 — 1946 yıllarında Türk Dil Kurumunca bastırılmış olan üç ciltlik eseri, bu alanda bir anıt değerindedir. Şimdi bu eserin sahibi sayın Aksoy'un yaşantısını özetliyoruz:

Ö. A. Aksoy, 1898 yılında Gaziantep'te doğdu. Babası bu şehrin eski ailelerinden Kül, lüzade Abdurrahman efendidir. Okur yazar bir kişi idi. Ancak ileri bir tahsili yoktu. Babasından kalan mallarla geçinirdi. Çevresinde temiz bir insan olarak iyi bir ad bırakmıştı. Oğlu Ömer Âsım, sekiz yaşında iken Abdurrahman efendi kırkbeş yaşlarında dünyadan göçtü. Aksoy'un annesi Fatma hanım da Gaziantep'in eski ailelerinden Bayramzadelerin kızıdır. Okur yazarlığı yoksa da güzel Kuran okurdu. Melek gibi bir ev kadını idi. Eşinden sekiz yıl sonra kırk üç yaşlarında iken öldü.

Aksoy, ilk öğrenimini 1911 de, orta öğrenimini 1916 da Gaziantep'te bitirdi. Bu tarihten itibaren yüksek öğrenime başladığı 1925 tarihinde geçen dokuz yılını üç yılını Halep ve Gaziantep'te posta ve telgraf memurluğu, Gaziantep Ticaret İdadisi Türkçe ve Ticari İlimler öğretmenliği ile geçirdi. 1920 — 1921 de Gaziantep savunmasına katıldı. Gaziantep'in düşmesi üzerine yedi ay kadar Maraş'ta kaldı. Kurtuluşun sonra Gaziantep'te, Gazi Sancak ve Halk Dili gazetelerinin başyazarlığını, ortaokulun ve Amerikan Kolejinin Türkçe öğretmenliğini, Darü'l — Hilâfetü'l — Aliyye medresesinin riyaziye öğretmenliğini, üyeliğini, bu cemiyetin Halk Mektebi adlı Maarifi Mahalliyeciler Cemiyeti yönetim kurulu okulunun müdürlüğünü, öğretmenler derneği başkanlığını, Türk Ocağı vilâyet kâtipi umumîliğini yaptı. 1924 de evlendi. 1925 de İstanbul'a giderek Hukuk Fakültesine girdi. 1928 de pekiyi derece ile diploma aldı. Nizip'te iki yıl savcılık yaptıktan sonra çekilerek Gaziantep'te avukatlığa başladı. Avukatlıkla birlikte lise edebiyat öğretmenliği, C. H. Partisi Gaziantep il yönetim kurulu başkanlığı ve halkevi başkanlığı da yapıyor ve "Gaziantep gazetesine" yazılar yazıyordu. 1932 de geçir.

Ömer Asım Aksoy

diği ameliyatta bir böbreğini kaybetti. (Öteki böbreğinde de dört taş vardır). 1935 de Gaziantep Milletvekili oldu. Bu görevi arka arka dört dönem (onbeş yıl) sürdürdü. 1950 de emekli oldu. Üçü erkek, biri kız, dört çocuğu ile beşi erkek, biri kız altı torunu vardır.

Gaziantep'te başlayan "Türk Dil Kurumu na yardım" çalışmalarına Ankara'ya geldikten sonra da devam etti. 1941 yılında dil kurumu filoloji kolu başkanlığına, 1951 de bu kol ile derleme kolunun birleştirilmesinden meydana gelen Derleme — Tarama Kolu Başkanlığına seçildi. Bu görevi, şu satırların yazıldığı 1963 yılında da üzerindedir. Bu yirmi yıl içinde, başkanı bulunduğu kollarca hazırlanmış ve basılmış eserler şunlardır:

Tamlarıyla Tarama Sözlüğü	I	1943
" "	II (A—İ)	1945
" "	II (K—Z)	1952
" "	III	1954
" "	IV	1957
Söz Derleme Dergisi	6	1952
" "	5	1957

ARAŞTIRMALARI

Söz derleme dergisinin ikinci baskısı için 1952 — 1959 arasında yurt ölçüsünde geniş bir derleme yaptırmış, birinci baskı için gelen 150000 fişe karşı bu kez 450000 fiş elde etmiştir. Yeni baskı eskisini de içine almaktadır. Birinci cilt (ki yalnız A harfidir) baskıya verilmiştir. (1962)

Özel çalışmaları ile hazırladığı ve Dil Kurumu Yayınları arasında çıkan eserleri de şunlardır:

Deyimler, Takım Sözcükler, Meşhur Sözcükler	1940
(Belleten 5—6 dan ayrıbasım)	
Gaziantep Ağzından Atasözleri	1941
(Belletenden ayrıbasım)	
Gaziantep Ağzı	I 1945
" "	II 1945
" "	III 1946
Şeyh Ahmet ve Nazmü'l — Leal	1960
(Belleten 1959 dan ayrıbasım)	
Dürri'n — Nizam ve Nazmü'l — Cevahir	1960
(Belleten 1960 dan ayrıbasım)	
Anayasa Sözlüğü	1961—1962
Dil Üzerine	1962
Mütercim Âsım	1962

Dil Kurumu dışındaki eserleri şunlardır:

İki Damla Gözyaşı (Ağıt)	1918
İmlâmaza, Sarf ve Nahvimize Dair	1922
Tahrir ve Edebiyat Dersleri	1924
Gaziantep Dilinin Tetkiki	1933
Hasip Dürri	1933 — 1959
Gaziantep'te Eti Eserleri	1934
Öztürkçe Dersleri	1935
Gaziantep Halkevi Broşürü	1935
(Başkanlığındaki bir kurul tarafından)	
Gaziantep Ağzında Sintaks Araştırmaları	1936
En Lüzumlu Kelimeler	1936
Güneş — Dil Teorisi ve III. Dil Kurultayı	1937
Aydi Divanı	1937 — 1954
Halkevi Konuşmaları	1938
Hasircioğlu Ağa	1941
Hasan Aynî ve Nazmü'l — Cevahir	1959

Bunlardan başka Gaziantep gazete ve dergilerinde türlü konularda yazıları çıkmıştır.

Yukarıda saydığımız eserlerden "Deyimler, Takım Sözcükler, Meşhur Sözcükler" ile "Gaziantep Ağzından Atasözleri", doğrudan doğru,

ya birer halkbilim derlemesi niteliğindedir. "Halkevi konuşmaları" adlı kitapta da birçok halkbilim yazıları vardır.

"Gaziantep Ağzı" nın birinci cildi, dilbilgisi yönünden Gaziantep konuşmasının incelenmesine ayrılmıştır. Bunda, yerli konuşma, başka diller ve ağızlarla karşılaştırdığı gibi halk konuşmasından pek çok parçalar saptanmıştır.

İkinci ciltte deyimler, meşhur sözler, atasözleri, dualar, beddualar yer almıştır.

Üçüncü cilt ise, Gaziantep Ağzından derlenmiş 5600 sözcüğü içine almaktadır. Bunlar için 7180 tanık gösterilmiştir. Kullanış örneklerinin sayısı bu rakamların dışındadır. 826 sayfa tutan üçüncü cildin sonundaki "Bilirirken" başlıklı bölümden şu satırları birlikte okuyalım:

"Birinci ciltte üç dört bin gözlem ve gramer özelliği, ikinci ciltte üç bine yaklaşan kalıplaşmış söz ve üçüncü ciltte on üç binden fazla madde bulunduğu göre, 1600 sayfayı bulan bu üç ciltte 20000 kadar madde üzerinde incelemeler yapılmış demektir".

Yazarın yirmi yıl çalışarak hazırladığı bu büyük eserde, yerli konuşma inceliklerini açıklıyabilmek için hazırlanmış fonetik işaretlerden de faydalanılmıştır. Eserin, tümü, halk bilimiyle yakından ilgili olduğu gibi, özellikle üçüncü ciltte bir çok madde, doğrudan doğruya halkbilim konularının izahı niteliğindedir. Halk takvimi ile ilgili olarak (Yediye), (beşe), (üç), (bire) maddeleri gösterilebilir. Oyunlar ile ilgili olarak, (arası kesme), (dara-bil), (gubbe çötürüm), (badaşmak), (hicup), (aşık) maddeleri ve halk sanatları ile ilgili olarak (lorta), (gaba lorta), (ges), (gaba ges), (ulu ayak), (özgerli) ile âdetler ve inanışlar konusunda da (okunçu), (el öpme), (şaba), (al basmak) maddeleri birer örnek olarak anılmağa değer.

Bunlardan halk takvimi ile ilgili (Yeddiye) maddesi aynen şöyledir: "Çiftçi halk takvimine göre ocak ayı ile şubatın iki üç haftasına denir ki tohum ekme zamanıdır. Bu zaman içinde koyunlar kuzular. Bundan sonra (beşe) gelir".

SARISÖZEN İÇİN

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

Bu yılın ilk günü Ankara. Yıllardır bir ideal için kendini daydım. Uzun bir süre Ankara Hastahanesinde yattıktan sonra şimdi evine dönmüş bulunan Sarısözen'i ziyaret için telefon ettiğim zaman ağabeyisi, az z dostum, eski bir folklorcu, eski bir gazeteci, emekli valilerden Abdülkadir Beyle karşılaştım. Birlikte oturuyorlardı. Telefonda sesi kırık ve titrekti. Muzaffer'in evde kaldığı sürece durumu düzelmediği için bir kaç gün önce Devlet Demir Yolları Hastahanesine kaldırıldığını söyledi. Dondum kaldım. Biraz sonra da onu çok seven ve takdir eden eşimle birlikte hastahanedeydik. Akrabalarından bir kaç kişi karşınıza çıktılar. Sarısözen'in hemşerisi olan genç doktoru da başucundaydı. Zaten yanından hemen hemen hiç ayrılmıyormuş. Sabaha karşı büyük bir kriz atlatmış. Hepsinin halinde bir gariplik, bir burukluk vardı. Muzaffer hareketsiz, fakat gözleri ışıl ışıl, bizi gördü. Hemen o bakışlarda sevinçin parıltısını gördüm. Bense gücümün yeterince göstermeğe çalıştığım gözyaşlarımı içime akıtmaya uğraşıyordum. Yanı başındaki oksijen tüpü durmadan çalışıyordu. Kol damarından da serum veriliyor. Beyaz örtülerinin arasında burasında belki de anı bir kağanın sebep olduğu lekeler görülüyordu. Alınından öperken vücudunun sıcak ter içinde yüzüğünü duydum. Bir kaç kelime de konuştu. Onu yormamak için daha çok biz bir şeyler söylüyorduk. Fakat odanın sessizliğinde asıl konuşan başka biri vardı: Kader.

Yıllardır bir ideal için kendini daydım. Uzun bir süre Ankara Hastahanesinde yattıktan sonra şimdi evine dönmüş bulunan Sarısözen'i ziyaret için telefon ettiğim zaman ağabeyisi, az z dostum, eski bir folklorcu, eski bir gazeteci, emekli valilerden Abdülkadir Beyle karşılaştım. Birlikte oturuyorlardı. Telefonda sesi kırık ve titrekti. Muzaffer'in evde kaldığı sürece durumu düzelmediği için bir kaç gün önce Devlet

Sene 1930. Eylül. Yeni atanmış bir öğretmen olarak Sivas Lisesinde meslek arkadaşlarımla tanışıyorum. O sıcak, o dost bakışların sahibi de oradaydı. Beni daha önceden tanıyormuş. İstanbul Konservatuarında Sivas şehrinin verdiği bir bursla müzik derslerine devam ettiği sırada ben orada Folklor üzerine bir konferans vermişim. Gün geçtikçe aramızdaki samimilik de artıyordu. Şehirde büyük küçük herkes onu tanıyor, seviyor, sayıyordu. Pırıl pırıl zekâsı, yüksek duygularla çalınan ruhu, temiz kalbi ile herkesin sevgisini toplamıştı. Ailesinin bir kaç yüz senelik bir tarihi vardı. Ulucami'nin tişliğindeki baba evinde annesi ve en büyük kardeşiyle birlikte oturuyorlardı. Civarda evkâfı gibi hayratı da tükenmiş, kendi de yıkılmış bir medrese, bir kütüphane binası büyük babalarından, büyük müftülerden, Müderris "Sarı Hatip Zade" Ahmet Hamdi Efendi'nin oğlu Müderris Numan Sabit Efendi'nin adını taşıyordu. Baba, oğul ikisi de 18 ci yüzyılın kalburüstü şairlerindendi. Ailede daha bir çok şairler, bilimliler, musikînaslar da yetiş-

mişti. Hayatta olan ağabeyelerinden — onlar beş kardeştiler — diğer ikisi de saz ve söz ehli idiler. Amcazadelerinden bazıları da ailenin bu geleneğini, şiir ve müzik merakını devam ettiriyorlardı.

O sıralarda şehirde, Muzaffer Beyle öğretmen okulu müzik öğretmeni Hüseyin Kaya'nın birlikte yönettikleri özel bir müzik okulu da vardı. Bir yıl sonra bu okul kapandı, ama o zamana kadar kendi gelenekleri içinde kapalı bir hayat süren Sivas gibi bir yerde Batı müziğini yaymak amacıyla açılan bu okul, öğülecek, inkılapçı, ilerici bir adımdır. Sivas 30 Ağustos 1930 da, demiryolu na kavuşmuştu, fakat Sivas henüz eski Sivas, Aşık Meslekî'nin dediği gibi: "Her gün kapılarından beşyüz kağıt girer Koca Sivas" tı.

Evet, o tarihe kadar kendi gelenekleri içine kapanmış bir şehirdi Sivas, ama coğrafyanın ve tarihin ona kazandırdığı bir takım özellikler vardı ki insan hayatı üzerinde bunların derin etkileri görülüyordu. Sivas, tarih boyunca, doğudan batıya, güneyden kuzeye giden ana yolların büyük kavşaklarından biriydi. Bağdat yolu, Halep yolu oradan ayrılır, Erzurum'a, Malatya'ya gitmek için oradan geçilirdi. Büyük tüccar kervanları, misyoner dervişler, gezginci şairler yüzyıllarca bu yolları aşmış, ordular burada molalamış, buradan sınırlara yürümüşü. Selçukluların başlıca kültür merkezlerinden biriydi, Gök Medrese, Çifte Mi-nare, Şifaiye ve daha bir çok eserler hâlâ ayakta, büyük bir

ARAŞTIRMALARI

1941 yılında A. Kutsi Tecer, Muzaffer Sarısözen ve Ferruh Arsunar Ankara Halkevinde bir toplantıda

geçmişe tanıklık ediyorlardı. Hinterland ile birlikte Sivas, antik çağlardan beri çok eski kültürlerin karşılaştığı, eski Kapadokya'nın bir parçası, Medyalılardan Safevi İran'a kadar Doğunun dalgalarına karşı koyan bir içkale idi. Tirmenlenk burayı ele geçirdikten sonra kendini Anadolu'nun hâkimini bilmmişti. Ondaki daha önce de Erdana ile Kadı Burhaneddin yalnız ve yalnız bu şehre sahip oldukları için hükümdarlık iddia edebilmişlerdi. Tarih ve coğrafyanın hazırladığı bu şartlar altında uyanık bir insan topluluğunu barındıran Sivas, Atatürk'ün de büyük duraklarından biri olmuştur.

Muzaffer Sarısözen işte böyle bir çevrenin çocuğu idi. Yarıradıştan gelen kabiliyetleri dışında çevreden aldığı kuvvetli bir halk kültürüne de sahipti. Sivas'ta beraber çalıştığımız dört yıl zarfında onu, Hikmet

Işık ta kurucular arasına girince derneğin Başkanı ve Umumi Kâatibi de artık belli olmuştu. Bu bayram bölge ölçüsünde bir kültür bayramı olacaktı. Oyun ekipleri hazırlandı. En iyi davul zurna takımları getirildi. Bölgenin hemen her tarafından gelen halk şairleri dernekçe ağırlandılar. Sazlar çalınmaya, davullar gümbürdemeye başlandı. Şehirde meydanlarda gösteriler, kapalı yerlerde şiir toplantıları yapıldı. Devlet Demir Yolları Türkiye'nin her tarafından gelen yolculara geliş dönüş biletlerinde indirmeler yapıldı. 5 Kasım'da bayram başladı. Şehir bir hafta şenlik içinde çalkalandı. İstanbul, Ankara'da çıkan gazeteler büyük bir ilgi gösterdiler. Her şey iyi, her şey güzel, ama arkasından bir takım politik güçlükler kendini gösterdi. Onun için bayramı bir daha tekrarlayamadık, ama Türkiye'nin her yerinde anlayışla karşılandı, başka yerlerde de benzeri hareketler görüldü. Veysel Şatiroğlu ile dostluğumuz o zamandan başladı. Halk şiri onun şahsında büyük bir sanatçı kazandı. Muzaffer Sarısözen için de artık memleketin özlü aydınları arasında seçkin bir yer ayrılmıştı.

Bu uzak hatıraları anarken şimdi de o zamanki sıcak heyecanı duyuyorum. Halk Şairleri Albümünde yayımlanan ilk notalardan sonra Muzaffer Sarısözen halaylar ve halk türkülerini üzerinde çalışmalarına devam ediyordu. 1936 da, Saffet Arıkan'ın başkanlığında Cevat Dursunoğlu Yüksek Öğretim kadrosu içinde, bugün ayrı bir umum müdürlük olan Güzel Sanatları da yönetiyordu. Ben de bu dairenin şube Müdürü

Bir Ankara Türküsü :

SULTANIM, SULTANIM.. SARI SULTANIM

Derleyen: İsmail Celâl GENÇTÜRK

Ankara'nın doğusunda, Ankara'ya bağlı olan Sulakyurtun Sofular Çiftliği köyü. İşte Sultan Türküsü burada yakılıyor. Sultan da türkü yakılmıyacak gibi değilmiş.

Bu türküyü aynı köyde oturan Arkadaşım Seyfettin Yüksel'den derledim.

Koçu'nun dağları duvar duvara
Sahmı kekligim indi pınara
Zalim dayım işimizi onara
Can ilikte, gönlüm sende Sultanım..

Düşürdüler Kırkkafe'nin yoluna
Bileydim gider idim Çorum'a
Kelepçek vurdular Sultan'ın koluna,
Can ilikte, gönlüm sende Sultanım..

Koçu derler de dağın içinde
Sultan gül topluyor, bağıın içinde
Sultan gibi yok köyün içinde.
Sultanım, Sultanım.. Sarı Sultanım.

İki candarma, bir onbaşı gelecek

Kâmi'den başlığı geri alacak
Sultan'ın yoluna bir kan olacak
Sultanım, Sultanım.. Sarı Sultanım.

Sultan'ın bağı da erikli dutlu
Mahkemeye girdim gönlüm umutlu.
Sultanım giydiği kara kutnu,
Sultanım, Sultanım, Sarı Sultanım.

Sultan'ın bağı da erikli sazlı
Sana diyorum ey! Kayınım Fazlı"
Bin üçyüz saydun (verdim) daha da az mı?
Sultanım, Sultanım. Sarı Sultanım..

Aşağıdan gelir Kâmil Onbaşı
Küçük değil, on sekizdir yaşı!
Vebalde kalma Bilâl Onbaşı
Sultanım, Sultanım. Sarı Sultanım.

Dokuz imiş merdivenin badalı (basamağı)
Hayli zaman oldu suya gideli.
On gün oldu kız gönlün edeli.
Sultanım, Sultanım.. Sarı Sultanım.

idim. Eski Musiki Muallim renelim" saatlerini programına koydu. Muzaffer bu işin başına getirildi. Böylece Sarısözen hayatının sonuna kadar bir yandan Konservatüvarında, bir yandan Konservatüvarında, bir memlekete halk müziği zevkini aşıladi, yaydı. Birçok yeni elemanlar, bir çok genç ekipler hazırlandı. Yüzlerle halk müziği gini notaya aldı. Haşaylar ve türkülerle dair değerli makaleler, kitaplar yayımlandı. En son kitabı, "Türk Halk Musikisi Usulleri", bu alanda yayınlan sistemli ilk eserdir. Yapı ve Kred Bankasının kültür hizmetlerinden olan Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi içinde büyük hizmetler gördü. Ölümü üzerine, senelerce arkadaşlık ettiği değerli müzikolog — folklorcu Halil Bedi Yönel. ken ile Sivas folkloru üzerine kitaplar yayımlayan Vehbi Cem Aşkun Sarısözen'in kişiliği, biyografisi hakkında özlu makaleler yayımlandılar. Böyle daha bir çok yazılar çıkacaktır, şüphesiz. Çünkü Sarısözen kendi alanında hem teorik konularda, hem bir halk eğitici ruhiyle çalıştığı türküleri ve oyunlar konusunda memleket ölçüsünde, hattâ memleket dışında isim yapmış bir insandır. Onun çalışmaları bu alanda bir dönüm noktasıdır. Bizim kuşağımız da, yeni kuşaklar da ona pek çok şey borçludur. Ben bu yazımda, hatıralarının yaprakları arasından, böyle bir insan cevherinin, bir Anadolu çocuğunun, kültür ve sanat çevremizde büyük boşluk bırakan yerini alıncaya kadar, etrafındaki çenberleri nasıl aşmış, nasıl kendini bir ideal uğruna adanmış bir kaç çizgiyle belirtmeye çalıştım. O sıcak, o dost bakışlar.. Karşımda onları görüyorum.

Yurdun Dört Bucağından: VIII

SEPETÇIOĞLU OSMAN EFE, ZEYBEĞİ ve TÜRKÜSÜ

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Kastamonu deyince, Sepetçioğlu türküsü nü ve oyununu hatırlamamağa imkân yoktur. Güney Anadolu ve Ege bölgesinin yaygın Zeybek havası ve oyun çeşitlerinden ayrı tipik bir oyun karakteri gösteren Sepetçioğlu oyunu, Safranbolu Açkapı oyununda olduğu gibi, Zeybek oyun tarzının özellik taşıyan bir örneğidir.

Kuzey Anadolu bölgesinin yayılma şansı en çok zeybek oyunlarından biri olan Sepetçioğlu, okullarımıza kadar girmiş, fakat hiç bir yerde aslına uygunluğu sağlanamadığı cihetle, bir takım uydurma figürler, karıştırma ve yapmacık hareketlerle oyunun karakterinin bozulduğu görülmüştür. Radyolarımızda bile değişik ve katma bir takım özentili nüshalarla çalınıp çağırılmaktadır.

Türkünün yakılmasına, oyunun yapısına ve kuruluşuna tesir eden sebep ve olay, Anadolu tarihinin sayfalarında önemli izler bırakan, folklorumuza da geçen bir çağı dile getirir. 18. ci yüz yıl, Anadolu'da yer yer derebeylerin en şiddetli hüküm sürdüğü çağlardır. Hükümet içinde hükümet kuran ve kendilerine has usullerle vergi toplayarak, halkı zulüm ve haksızlıkla idare eden derebeylerine karşı zama zaman şuurulu bir halk hareketini temsil eden halk kahramanları çıkmıştır. Bunlar yaşadıkları çağın zulmüne karşı maddi güçleri ile olduğu kadar içsel duygularının kuvveti ile de savaşa girişerek, hürriyet fikrinin birer mücâhid'i olmuşlardır. Bu kılıç ve fikir kahramanlarının çoğunun hayatı efsâneleşmiş, adları üzerine destanlar düzülmüştür. İşte bunlardan biri de Sepetçioğlu Osman Efe diye Kastamonu havalisinde ün salmış bir Anadolu çocuğudur.

Sepetçioğlu Osman Efe, Kastamonu'ya bağlı Araç kazasının Boyalı bucağı, yukarı Avşar köyünde doğmuş, Sepetçilikle geçinen Yörük soyundan gelme bir babanın oğlu imiş (1). Babası askerde ölünce küçük yaşta yetim kalan Osman, anası güç şartlar içinde büyümüş, delikanlı çağına gelince, köyündeki Ağanın zulmüne dayanamıyarak Kastamonu'ya gelerek orada yerleşmiş ve baba zanaatı olan sepetçilikle geçinmeye koyulmuştur.

Kastamonu'da Zalimâne hüküm sürmekte olan Derebeyi (bir rivâyete göre İsfendiyar oğulları sülâlesinden Hamza bey, başka bir rivâyete göre, Rüstem Bey, yahut Ali Bey) koyduğu ağır vergilerle halkı ezmekte ve haraca kesmektedir. Küçük sepetçi dükkânında, günde bir kaç sepet yaparak geçinen Osman, bu zalim derebeyine karşı, zaten küçük yaşta köyünde ağa zulmünden arta kalan bütçesini bir hınç beslemektedir. Bir gün dükkânında çalışırken, haraç toplayan derebeyinin adamları onu da bir haftaya kadar 100 sepet yapıp vermesi için zorlarlar. Fakir Osman derebeyinin adamlarına bu kadar sepeti yapacak kudreti olmadığını anlatmağa çalışır, fakat dinlemez, onların ağır muameleleri karşısında, derebeyi için ileri geri söz söylediği bahanesiyle zorla yakalanarak derebeyinin huzuruna çıkarılır. Derebeyi Osmana ağır hakaretlerde bulunur hattâ onu öldürmeğe kalkışır. Osman bu zalim adama karşı içi dolu olduğu için dayanamaz, koltuğunun altında taşıdığı saldırmaya asılır ve zorbanın hesabını görür. Onu yakalayıp zindana atarlar, bir koşun bulup zindandan kaçan Osman, Aracın Cülpe Dağına sığınır ve derebeyine karşı tek başına savaşa girişir. Memleketi zalim bir derebeyinden kurtaran ve o zamana kadar kimse için çıkıp kurtulamadığı zindandan kaçarak zalimlerle savaşı göze alan Osmanın adı, "Sepetçioğlu Osman Efe" diye namlanır.

Osman Efe öldürdüğü zalim derebeyinin yerine geçen oğlunun daha da zulmünü artırarak halkı ezmesi karşısında, halktan aldığı kuvvet ve imanla tek başına savaşıma devam eder, bu arada vaktiyle köyde sözlü bulunduğu sevgilisi ile de evlenir. Derebeyi Osmanın ihtiyar anası ile genç karısını yakalatarak sarayda hapseder ve Osmanın gelip teslim olmasını, olmadığı takdirde anasını da, karısını da öldüreceğini ilân eder. Osman bunu haber alınca bir gece gizlice saraya girmeğe muvaffak olur ve derebeyinin odasında bastırarak tehditle, anasını ve karısını kurtarır, beraberce dağa çıkarlar. Artık yiğit anası ve karısı da Osmanın yanındadır.

Pehlivan yapılı, ağır başlı, güzel saz çalıp türkü çağırın ozan ruhlu bir yiğit olan

Osman, diğer halk kahramanlarından ayrılan taraflar vardır. Bir kere, ölüncüye kadar yanına karısından ve anasından başka kimseyi almadan tek başına savaşmıştır, halkın gönül rızasıyla yardımından başka kimseden, ne fakirden, ne de zenginden asla haraç almadan geçinmiş, herkese daima iyilik ve yardım duygusu ile hareket etmiş, ırz namus kollamıştır. Osman Efenin bir yiğitlik tarafı da, en sıkışık zamanında bile saldırmamasının ters tarafını kullanarak cana kıymaktan sakınmasıdır. Zaten Kastamonu uşağınca saldırmamanın yüzünü kullanmak kahbelik sayılır.

Zalimlere karşı böylece savaşa girişen Osman Efe, ne çare ki kahir kuvvet karşısın, da fazla dayanmamış, ışığındığı Gülpü Dağın, da derebeyinin Sipâhileri tarafından çevrilerek Kahramanca bir savaşın sonra, anası ve karısı ile beraber öldürülmüştür. Bir rivâyete göre, yakalayıp, üstün körtün bir muhakemeden sonra İstanbul'a sevk edildiği ve orada boğdurulmak suretiyle idam edildiği söylenmekte ise de, bu gerçeğe uygun olamaz, zira Osman, yakalanmaktansa ölümü göze alacak kadar cesur ve kahraman bir yiğit olarak tanınmıştır.

Sepetçioğlunun savaşları ve öldürülmesi sahnesi, başlı başına bir cesaret, yiğitlik ve kahramanlık destanıdır. Türküsü ve hikâyesi nesilden nesile aktararak, bu gün hâlâ aynı heyecan ve aynı duygu ile söylenmekte, oyunları her toplantıda oynanmaktadır. Sepetçi oğlu Osman Efe, gerçek bir halk kahramanı olarak gönüllerde yaşamaktadır. Sepetçioğlu Türküsünün başlıca karakteri "ağıt" dir. Bir yiğidin kötülerle savaşmasını, kahramanlık, rını ve bu yolda ölümünü dile getirir. Oyunu, nın bütün figürleri, Kastamonu uşağının ağır başlığını, uysallığını, tevazuunu, yürek bütünlüğünü, zulüm ve haksızlık karşısında direnmenin ve savaşa duygusunun, ölümü göze almanın asaletini göstermesi bakımından mâşeri ve üniversal değer taşır (2).

Kastamonu Halk Musikisi'nde Kuzey ve Orta Anadolu Halk musikileri karakterini taşımaktadır. İnebolu ile Bartında, Karadeniz Havasına geçer. Kastamonuda uzun Hava çeşidi pek yoktur, sâdece kayabaşı ve manî ve divan tarzında kırık havalarla destelenmiş serbes ölçülü ağızlar vardır. Oturak havaları ve oyun havaları diye iki kısımda mutalâa

edebileceğimiz oyunsuz ve oyunla beraber çalınıp söylenen Türküler arasında, bilhassa koşma tarzının en güzel örneklerine rastlanır. Eski Sazcılar ve bunlardan bu gün yaşamakta olan 80 lik Yorgansuzun Hakkı Çavuş, Kastamonu Halk musikisini, Oturak Havaları, Uzun hava (Divan), ayak ve oturak gibi deyimlerle ayırmışlardır. Oturak havaları ekseriyetle, oyun türkülerinden evvel çalınır, müstesna olarak bir veya bir kaç parçası koşmalardan sonra çalınan ara sazlarda oyun da oynanmaktadır. Bu gelenek ağıt ve destanlar da görülmür. Köroğlu, Gencosman, Sepetçioğlu, Gökçeoğlu, Gümüş İplik isimlerini taşıyan "ağıt" larda bu gelenek vardır.

Kastamonuda çifte telli kabilinden Göbek oyun havalarına ender rastlanır. Köylerde da, vullu köçeklerde görülen bu tarz göbek oyunlarına Kastamonuda itibar edilmemektedir. Bu tip oyunlara Kastamonulular (Göbek Çalkamak — sallamak) diyorlar. Saz ve kadın âlemlerinde oynanan kadın oyunlarında dahi, tahrik edici, cinsi ve bayağı hareket ve figürlere yer verilmez. Ancak Kastamonuda da Safranbolu'da olduğu gibi Kürt veya Cingaa, yahut Aptal denilen göçebe çingenelerin (Yörük ve Türkmen gezginci toplulukları ayırmak lâzımdır) mübalâgah ve müstehcen vücut hareketleri ile oynadıkları oyunlar ancak gelip geçici bir merak ve teccüss uyandırmaktan ileri iz bırakmaz, bu tip oyunlardan yerleşmiş olanlara pek ender rastlanır.

Kastamonuda oturak âlemlerine — Safranboluda olduğu gibi "Muhabbet" yahut "Gız oynatma" denir. Bu âlemlerde asla lâfbalılık, gevşeme ve sırucama diye bir şey yoktur. Her kes, musiki ve oyunların zevkini, dedir, behimi ve cinsi arzulara yer verilmez, kadınlara kimse bu maksadla ve yan gözte bakmaz, kadınların kime ait olduğunu da kimse bilmez görünür. Adaba aykırı hareketler cinayetle biter.

Kastamonuda Sepetçioğlu türküsü ve oyun havasından başka, yakılmalarına âmil olan hâdiseleri ile mahalli özellik taşıyan türkülerden "Gökçeoğlu — Çırdak — Yarım çırdak — Beyler Bahçesi — İndim dere beklerim — Topal Koşma, aşağı imâret" gibi isimler alanlar gerçekten mânalı ve hisli türkülerdir. Bunların dışında bilhassa Safranbolu, Konya, Bolu, bir kısım Bartın taraflarından

Kaybettiğimiz Hocamızın Arkasından :

SARISÖZEN'E AIT HATIRALARIM

Yazan: Ahmet YAMACI

Dört ocak günü telefonla anı yabancı ilim adamları da, za nin sizin boyundan uzun, ne bir haberle beynimden vurul man zaman bu büyük folklor zaman boyun sizin boyundan muşa döndüm. Türk folkloru üstadını tanımak imkânını bul uzun olursa seni o zaman dinleriz", demişti. Üstad bu hatırayı Ankarada çalıştığımız zamanlarda sık sık arkadaşlara anlatmadan duramazdı.

Ölümünü düşünürken, bu büyük bir bilim dünyamız için büyük bir kayıptır. Ölüm günü olan 4 ocak 1963 tarihinden 3 ay evveline kadar çalışma gücünü hiç kaybetmemiş, ciddi ve mun tazam çalışmadan hiç ayrılmamıştır.

Tetkiklerinde daima folklor çerçevesi içinde kalmasını bilmiş ve kendini Türk folklorunun cazibesine kaptırmıştı. Onun yerine gelecek, onun bıraktığı boşluğu dolduracak bir fani kolay bulunamıyacaktır. Muzaffer Sarısözenin ölümü dolayısıyla bütün folklor âlemi teselli ve taziyeye muhtaçtır.

Türk folkloru ile ilgili bütün nîm elimden tuttu "oğlum selme türküllere de rastlanmaktadır.

Kastamonu halk musikisinin yukarıda bahsi geçen türkülerinden bazılarını gelecek yazımızda halkın hâdiseler karşısında teccüssünü ifade eden gösterdiği içliliğe örnek olarak alacağız.

(1) Küçük yaşta, Safranboluda türküsünü dinleyip oyunlarını seyrederek, sonraları biz zatı çalıp oynadığımız "Sepetçioğlu" nun hayatına ait araştırmalarımız arasında, bu havaları çok iyi çalıp/söyleyen ve oyunlarını oynayan, Aşık Muharrem, Pekmez Mehmet, Babacan Mehmet, Şahi, Akçaoğlu Melmet usta, Kuru Ferioğlu, İbrahim, Yemenici Kel Mehmet, Kunduracı Hakkı Usta ve sairer gibi bir kısmı Atatürk'ün şapka inkılabı dolayısıyla Kastamonuyu ziyaret ettikleri sırada huzurlarında da oynayan usta Bağlamacı ve oyuncularından gördüğüm ve dinlediğim, daha sonraları,

Kastamonu Türkülerinin bir çoklarını Ankara Devlet Konservatuarı arşivine de veren İhsan Ozanoğlu ile, bana bir çok Doküman ve basılı eserlerini göndermek lütfunda bulunan Nâsuh Çelenkî' den faydalandığım gibi, bizzat Kastamonu' da, Araç'da, Boyalı bucağı ve Afşar köyünde yaptığım uzun araştırmalar ve çeşitli rivayetler arasında en uygun bulduğum kaynakları esas tuttuğum "Dağların arslanı Sepetçioğlu Osman Efe" adlı yazdığım eser, İstanbul Maarif Kütüphanesi tarafından yayınlanmak üzere. Ayrıca bazı sinematografik süjeler ilâvesiyle hazırladığım senaryosu da Ard Film müessesesi tarafından, bir çok sahneleri mahallinde ve Safranboluda çevirmek suretiyle Filme alınmış ve bu mevsim gösterilmeye başlamıştır.

2) Musikisi ve oyunu hakkında yakında yayınlayacağımız (Halk Müziği Genel görüşü ve oyunlarımız) adlı kitabımızda etraflı bilgi verilmiştir.

den başkasına yol göstermez olmuştur.

NOTA İLE SAZ ÇALMA

Memleketimizin her bölgesinden o bölgeye ait karakter taşıyan bir çok türkülerini Yurttan Sesler korosuna geçen Muzaffer Sarısözenle aramızda geçen enteresan bir hâtime de 1949, yılında olmuştur. Gündüğe çöğülen programlarımızdaki türkülerin yekünü 500 ün üstünde idi, Ezbere çalmak bir hayli güçleşiyordu.

Notayı az çok biliyordum ama, saz üzerindeki tatbikatını bilmiyordum. Bir gün hocaya notanın saza nasıl tatbik edileceği ricasında bulundum. Osman Özdenkçi ile beni bir müddet çalıştırdı. Öyle bir zaman geldi ki, biz bütün türkülerini nota ile çalmaya başladık. İş notaya dökülünce türkülerin tavrının olmadığını hisseden hocaya, "çocuklar bir müddet için notayla çalmayı bırakalım. Türkülerin tavrını ve karakterini veremiyorsunuz, ileride tekrar çalışırız", dedi. Biz türkülerin tavrının bozulduğunu anlayınca uzun çalışmalar sonunda türkülerin tavrılarını bozmadan notayla çalmak başarısını gösterdik.

ANKARA KEBABI

Hocaya bir gün beni çağırır, yeni çıkaracağı Yurttan Sesler adındaki kitabını göstererek,

Soldan sağa doğru: Seyfettin Sıgmaz, Ahmet Yamacı, bir davetli, Turhan Karabulut ve Muzaffer Sarısözen, bir konserden sonra

"Yamacı şunu al, bir tetkik et, bazı tashih edilecek yerler var, işaretlidir, belki benim gözüm den bir şey kaçmış olabilir." Kitapta mürettip hataları vardı, bunları elle tashih etmeden çıkaramazdı. Nitekim basılmış olan yüzlerce kitabı tashih etmek için Yurttan Sesler'deki arkadaşları bir sabah evine davet etti. Öğle olunca bize bir sürpriz yaptı. Ankaranın meşhur bir kebabı vardır, onu masaya getirince, lezzetine dayanamayan arkadaşlar, hocaya takılmaktan geri kalmadılar. "Biz haftada bir, böyle kitap tashih etmeye razıyız, yeter ki

kebab olsun". 1946 yılında Osman Özdenkçi ile beraber vatan hizmetine çağırıldık. 1948 yılında radyoya döndüğümüz zaman Basın Yayın ve Turizm Müdürü münhâl yer olmadığını söyledi. Muzaffer Sarısözen bu habere fena şekilde üzüldü. Bize "Siz buraya en layık sanatkarlar sizsiniz. Maaşınızı almazsa, size tahsis ederim dedi. Umum Müdürü gitti. Bize kadro buldurdu. Biz de sevdiğimiz Yurttan Sesler korosuna 4 elle sarıldık. Onun aziz hatırasını burada bir kere daha hayranlıkla anarım. Allah rahmet eylesin.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basilmiyan yazılar istenince geri gönderilir
Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbaacılık Ortaklığı
Ankara Cad. 107 İstanbul

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

SEKRETER: BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

MENTEŞELİ

Yazan: Kâmil UĞURLU

Sonra çaresiz kadın olanca çaresizliğiyle konuşmaya, ağlamaya, ağda başlayıvermiş:

"Menteşeli, menteşeli
De'oldum derde düşeli
Üç gün oldu yâr gideli
Kaldım evlerde yalnız"

Mengene yöresinde otururmuş, kocası varmış bir, aşlanlar gibi bir oğlu, gelini, gözü nuru bir kızıyla kocası varmış. Aynı evde oturur, aynı siniden yerlermiş. Yarım tandir ekmeği olsa onlarsız geçmezmiş boğazından. Aileye, sülâleye "Menteşeliler" derlermiş. Herkes severmiş onları ama, kadın herkesten çok daha fazla severmiş. Menteşelileri.

Gün olmuş davulhar vurulmuş, tellâlar çıkarılmış yollara. "Haydi, denmiş, gâvur geldi dayandı. Haydi, denmiş, seferibirlik var." Harmanlar boşlanmış, öküzlere salınmış, ne var ne yok, yağır kısrakların sırtına sarılmış ve garip gölgeler dev gibi düşmüş taş yollara. Az gitmişler, uz gitmişler diye bir lâf varmış ya eskiden, altı ay bir güz gitmişler. Gün olmuş Konya düşmüş akıllarına, Mengene düşmüş. Gün olmuş karayazılıları düşmüş gözlerine, onların hayaliyle ağlamışlar, onların hayaliyle gülmüşler. Şam'a gidiyorlarmış, Yemen dedikleri bir "vurgunu yiğün gelesice" yermiş, yemen'e gidiyorlarmış. Yol yol, dağ dağ, bel bel gidiyorlarmış.

Mengene'li kadının üç direğini birden çekip almışlar. Seferibirlik bu kardaşım. Kocasını, oğulcuğunu, damadını hepten almışlar askere. Evde üç eksik etek, üç kanayaklı üç karayazılı garip kalakalmış. Üç çaresiz kadın. Oğlu kızı evliymiş ama gençmiş kendisi. Erkence baş — göz edivermişlermiş kendisini zaten. Hay gözü çıkasica kader.

Erden, sırtlarında torbaları, yüzlerinde uzamış sakallarına takılan tertemiz hüznüleriyle üç er kişi üç "vatan kuzusu" ayrıliverince, ayrıldıktan sonra üç gün geçiverince, onları bugün için hazırladığını unutmamış bir an Fadimana ve bütün çaresizliği çakır gözlerinde, başlamış hem söyleyip hem ağlamaya. O söyledikçe gelini ağlamış, o söyledikçe kızı ağlamış, ev, kapı — eşik ağlamış, Mengene ağlamış, derken Konya düşmüş derterine. Herkes unutmamış hüznünü, Fadimana'nın ka-

natları altına sığınmış, onun süründüren ağına sığınmış ve gözyaşları alev alev kurumuş tazelerin taze yanaklarında.

"Menteşeli, menteşeli
De'oldum derde düşeli
Üç gün oldu yâr gideli
Kaldım evlerde yalnız"

Sonra Fadimana basma çemberine (başörtüsü) gözlerinin çakırlığını sorup devam etmiş, edermiş:

"Derviş olsam, giysem hırka
Kimsem yoktur versem arka
Götürdüler Şam'a şarka,
Kaldım evlerde yalnız"

Düşünürmüş ol eksik etek.. Üç kadın, beş altı çocuk kendi eiceğine bakar. Vakitler pek dar oysa. İzbede bir pişirimlik bölüce ya var ya yok. Sonra döner gâvuroğluna beddua eder, ilenir, sonra döner yine düştür; sonra döner yine deli olurmuş. "Derviş olsam" dermiş han han, yol yol, hırka hırka. Yoksa yapacak başkaca bir iş yok dermiş, sırtını dayanacağı kişi gayri yok, dermiş, sonra dönermiş yine hükûmata, sonra yine dönermiş gâvuroğluna. "Götürdüler Şam'a da şark'a", götürdüler amma işte yalnız kaldım evlerde. Elinoğlu yaman söylemiş, "sensiz odalara giremez oldum" söylemiş, ve Fadimana yalnız kalmış evlerde.

O yıl Konya'da bir karaduman dolaşmış hep. Evlerin eşikleri görülmez olmuş bir zaman bu karadumandan. Bir kış başlamış Allah'ın belası o yıl Konya'da. Kurtlar inmiş kapıların önüne ama, "gahpe felek" Sırtlanlarını yollanmış kazmasıyan, küregiyan. Musalla Mezarlığında yer kalmamış kazma değmedik. Üçler mezarlığında bütün sarıklar mermer değilmiş.

Günlenden biriymiş. Kışmış. Fadimana başını kaldırmış Loras'lara, duman duman Loraslara şöyle bakmış bir.

"Loras'tan bir bulut ağıdır"
demiş, daha doğrusu görmüş bulutu. Sonra yine konuşmuş:

"Sulu — sepken karlar yağdı"
Sulu — sepken yalnız yollara değil, onun alın — yazısına da yağmış. Üşümüş Fadimana. "Yolcularım hanlarda kaldı"

HALİL NİGARİ

Yazan: Kerim Aydın ERDEM

Emekli Öğretmen Ali Vehbi Aykota ACI PAYAM TARİHİ'nde Halil Nigâri için şöyle diyor: "Kuvvetli bir azim ve şuurlu bir irade ile her hususta kendine güvenebilen Halil Nigâri, hedefi güzellik olan aşkın doğurduğu bir heyecan ve deha ile birçok mersiye ve manzumeler yazan bir şairdir. Medhiye'den ziyade adalet nizamına aykırı gördüğü ve insanî meziyetlere uymayan hâl ve hareketleri hiciv eden pek çok şiirler yazmıştır."

Halil Nigâri 1236 yılında Kayseri'de (Yeşilyuva) doğmuştur. Öğrenimini Konya'da ve İstanbul'da tamamlamıştır. Fıkıh, feraz ilimlerinde derin bilgisi olduğundan 1287 de kaza müftülüğüne seçilmiş; 1288 de İlyas Efendi'nin ölümünden sonra Müftüler Medresesi'nin baş müderrisi olmuştur.

Bilindiği gibi İslâm anlayışı miâdi 9 uncu yüz yıldan sonra durgunluğa uğramış; ilim kitaplarında dondurulmuştur. Kıyasa, içtihat

Yine gönlüde "onlar", gidenler. Yine gönlüde hancılar, altın dişli yabancılar, tahta kuruları, yorgun horuflular. Yine kapıların ardında kucak kucağa kaderle düşünceli Ana, dolu'lular, Fadimana'lılar.

"Kaldım evlerde yalnız"

Fadimana ile kızı, Fadimana ile gelini, Fadimana ile derdi "Yalnız" Kalmış yine evlerde, varın — görün.

Kadın gün gelmiş ölmüş. Gidenlerinin dönemiyeceği haberini almadan, onların "Yalnız künyeleri" ni almadan ölmüş. Geliniyle kızı da öyle. Fakat şimdi bu kadının torunu. Allah uzun ömürler versin — yaşıyormuş, Konyadaymış, aramızdaymış.

Kadın cahilmiş, ama nefis ağdının nefis söyleyişini Allah nasip edivermiş o an ona. 4x4 lük kusursuz duraklar, kudretli anlatım candanmış hep. O bunları bilememiş belki ama, bilmeden yaptığı içinmiş belki bu hâlâ aramızda oluşu, unutulmayışı.

Menteşeli'lerin Fadimana'nın hikâyesi böyleymiş yârenler. Siz nasıl bildirdiniz? Selâmlar ederim.

önem verilmediği gibi, "Zamanın değişmesi ile hükümlerin değişeceği" fikri de öneme alınmamıştır. Bunun sonucu olarak da koyu taassubun önem kazandığını görüyoruz. İşte bu anlayışın kötümserliğini savunmayı amaç edinen Halil Nigâri, hicve buradan başlamıştır. Adalet prensiplerine aykırılığı istemediğinden demokrasi kavramını karınca kararınca da olsa duyurabilmiştir. Bazı isimsiz değerler gibi onun da üne erememesinin tek sebebi İstanbul'dan uzak kalışı'dır.

Kayser'li vatandaşlar zamanın kadısını Kayser dışına atması için kendisine baş vururlar. Suç olarak da Kadı'nın ve öteki memurların (avratçılara, bacılara) bakacaklarını ileri sürerler. Onların devamlı şikâyetlerinden kızan Başmüderris Halil Nigâri, İstanbul'daki Müderris Hafız Ali'yle iş ve fikir birliği yaparak Kayser'in Emirler Konağı'na yerleştirdiği Kaymakam'la birlikte Kadı'yı alır Acıpayam'a yerleştirir. Böylece "Kayser hocalar diyarıdır" sözü değer kazanmış olur. Nigâri'nin Kaza hakkını kaybeden Kayser'in taassup hocaları için yazdığı hiciv en meşhur şiirleri arasında. İşte bu şiirden parçalar. Vezinleri tutmuyorsa da aşkın doğru olması gerekir.

Sakin sırtına bakıp da şeyh sanma
Sözünün neticesi olmaz kınama
O sadakat gösterse de inanma
Bulunmaz soyunda ahde vefâcı.

Sureta kaçır haramdan sanırsun yemez
Bulursa yutar nereden geldi demez
Kursuğu başlıkçı kağnisıdır geriye komaz
Karnından çıtlamaz yutsa bahri icâcı.

Sabte sofı siyaset kapısını açamaz
Muflaka yanılır dürtüst adam seçemez
Terakkiye mümkündür taassuptan geçemez
Vadesiz gebertmekten başka yoktur ilâcı.

T. B. M. Meclisi Müze Müdürü iken ölen etnograf Kemâl Güngör'ün hazırladığı DENİZLİ TARİHİ'nden de Halil Nigâri hakkında etraflı bilgiler öğrenileceği anlaşılmıştır. Kemâl Güngör bu tarihin üzerinde "Yıllardır titizlikle durduğunu" söylemekte idi. Eseri yayınlanmamıştır.

Kayser, Denizli'nin Acıpayam kazasına bağlı bir köydür.

SINOP VE ÇEVRESİNDEKİ KÖY DÜĞÜNLERİ

Yazan: M. Şakir ÜLKÜTAŞIR

II

Gelin kınası konulurken:

"A benim biricik anam, doyup usanama dığım anam, ocak başı yatağın, kolun, bileğin yastığın olsun. Çamura başsan çıkaranın, ateşe düşsen kaldıranın yok. İşte ben gidiyorum, seni kimlere bırakayım anam (eğer kızın baba evince ölümüş ise o zaman bunlara ilâveten) dünya mu'adın gürmiyen, kız satıp oğlan evermiyen, her muradı kursağında giden, gençliğine doymıyan babam bu geceler sana malûm olsun babam!" diyecek ağlar. Boya bat taraflarında gelinin kınası yakılırken ağlayarak söylenen türküyü "sağı" denilmekte. dir. Kız, bu sağusunda anasından, babasından, kardeşlerinde nasıl ayrılacağını; onlara nasıl iş göreceğini birer birer süzüşle tasli ederek bir düziye ağlar. Gelin, kınası konulduktan sonra, yetişkin bir kızın delaletiyle, yatağa yatırılır. Bu esnada hazırandan arzu edenler de kına yakınırlar.

Bu gece, kız evinde geline kına konulduğu gibi, güveyiye de kına yakılır. Güveyinin kınası, yalnız sağ elinin serçe parmağına konulur.

Köylerde kız evinde ancak kına gecesine münhasır olmak üzere ahenk yapılır. Bu ahenk bazan gece yarlarına kadar devam eder; türküler, maniler söylenir, def ve darbuka ile eğlenilir. Kına gecesinde, oğlan evinden gönderilmiş olan helva ve katlamadan da misafirlere ikram edilir.

Perşembe günü, düğün evine "dürü" götürülür. Eskiden dürtü götürmek de ayrıca bir törene tâbimış. Dürtüler küçük çocukların ellerinde mevcut birer değneğin ucuna asılır ve çocuklar önde olmak üzere düğün evine hareket edilmiş. Eve yaklaşıncaya dürtü getirenler davul, zurna ile karşılanır ve kapı önüne geldiği zaman da hey'eti köçek karşılar, gelenler köneğin alınına birer birer para yapıştırırlar. Düğün evinden de çocukların değnekleri ucunda asılı olan öndülleri toplatmış. Bu âdet, bugün metrük olup dürtüler, bir bohça içinde götürülmektedir. Dürtü götürülenlere ve diğer davetlilere behemahal yemek çıkarılmak ta usuldendir.

Düğün yemekleri: Kasabaya yakın köylerde yapılan düğün yemeklerinde et ve yağdan az çok bir eser görülebilir. Fakat, içer-

lek köylerde düğün yemekleri aşağı yukarı sade suda kaynatılmış şeylerden ibarettir.

Yemek neveleri: Ekseriyetle pirinç çorbası, fasulya ile karışık pirinç lapası, mancar (kara lâhana) sarması (1), keşkek, fasulya (mevsime göre yaş veya kuru), iri parçalar halinde pişirilmiş helvacı veya bal kabağı, hemen sıf suda pişirilmiş, büyük bir tepsi pirinç veya bulgur pilâvi, saçta pişirilmiş ve 3—5 adet kalınca yufkadan ibaret olup ancak su ile ıslatılmış ve dibine de tutmaması için fındık kadar yağ sürülmüş bir tepsi börek, sütütaş (sütütaş)tan ibarettir. Koyun, kuzu, tavuk, hindi dolma ve kızartmaları ancak zengin ağaların düğün sofralarında görülebilir.

Düğün sofralarında imam varsa imam, yoksa bu işi görebilecek kadar ağzı düzgün biri tarafından dua edilir. Cemiyetin kutlu olması, kız, oğlan için hayatta dirlik, düzenlik temenni edilir.

Dürtü getirilenlere sair davetliler oğlan evinde toplanırlar. Dürtü ve yemek âdetlerinden sonra da "gelin alma" hazırlığı başlar.

Gelin alma: Kız evi oğlan evinden davul, zurna ve köçeği ister. Bu isteyiş, törene başlamak için bir işaret mahiyetindedir. Tören başlamadan evvel; oğlan evi önünde biri gelinin binmesine, diğeri de gelinin çeyizini koymağa mahsus iki kağnı hazırlanır. Hazırlanan bu kağnılar, en çok ses çıkaran, yani yürürken tekerlekleri en ziyade gacırtı tevli edenler arasından seçilir. Gelinin bineceği kağnı ve koşulacak manda veya öküzler süslenir. Bu kağnyaya köyün en ünlü mandalarından bir çift koşulur. Bunların boynuzları, pırıl pırıl tâbirine masaddak olacak bir surette, yağlanır. Başlarına, hemen hemen bir batman (altı okka) ağırlığında olan ve sıf mavi boncuktan yapılmış geniş yularları geçirilir. Aınlarında ayrıca birer küçük ayna da asılı bulunur.

Kağnı, içindekilerin görünmemesi için, etrafı kalın ve büyük kilimlerle gerilmek suretiyle âdetâ bir hisar haline getirilir. Bunun için, arabanın dört ucuna çakılan çatal kazıkların üzerine birer sırk takılarak bu suretle-

dört köşe husule gelen çatı üzerinden, kenarları aşağıya doğru sarkık bir halde kilimler asılır. Bu şekilde örtülen, süslenen ve kasa balarda vaktiyle düğünlerde kullanılan bir "cibinlik" haline getirilmiş olan kağına iki üç ahbapla beraber kaynana biner, alay yola düzülür.

Gelin alma töreninde gerek oğlan ve gerek kız tarafına mensup ayrıca uslu bir kaç erkek te bulunur. Bunlar, aynı zamanda hey'etin nazım ve muhafızlarıdır.

Oğlan evinde toplanmış olan halk atlara, kağınlara binerek kız evine müteveccihen hareket ederler. Hey'etin önünde davul, zurna ve köçek bulunur. Gelin alma alayı yolda giderken, bilhassa gençler tarafından, zaman zaman silâh atılır, köçeğe iltihak edilerek birlikte oyun oynanırlar. Alay, kız evi önüne gelince kayın peder — ki âdeta mecburi gibidir — davulla oynatılır. Bununla beraber, kapı önünde oynatılan kayın peder gibi kaynana da evin içinde kadınlar tarafından oynatılır. Kaynata, kaynananın bu oyunları esnasında, gençler de onlara iştirak ederler.

Hey'et, kız evinde bir saat kadar istirahat eder. Bu esnada gelin de hazırlanır. İkinciye yakın bir zamanda gelini evden alarak kağına, ya, veya ata bindirirler. Gelin evden çıkarken başından şeker saçılır. Annesi, kızının arkasından:

"Ah kızım, ah kızım, bizi bıraktın nereye gidiyon? Suyumu kim getirecek, odunumu kim kesecek, ekinlerimi kim biçecek, harmanlarımı kim dögecek? Bostan ektik, yemeden gittin; kabağı ektik yemeden gittin. Ak bak, raç susuz kaldı; benim evim ıssız kaldı" diyerek ağlar, ağıtlanır.

Geline, kağına bindirilmezden evvel, anne ve babası tarafından "yılarlık" namıyla bir inek veya bir malak verilir (2). Yılarlık kağının arkasına bağlanır, alayla beraber güveyin evine götürülür. Gelinin çeyizi de, ayrıca hazırlanmış olan, ikinci kağına konulur. Çeyiz takımı: Yeşil boyalı âdi bir sandık ile bir iki yatak, yorgan ve yastıktan ibarettir.

Gelin kağına bindirileceği vakit, kapı ile araba arasındaki saha iki taraftan büyük kilimlerle kapatılır, ve gelin bunun içinden arabaya bindirilir. Bu esnada, kız evi tarafın-

dan kağı mandalarının boynuzlarına "maharama" denilen âdi pamuktan yapılmış birer tane bez parçası takılır.

İkinciye doğru alay, oğlan evine avdet eder. Yolda gelin, şayet ata bindirilmiş ise, sağdıç atın başını, oğlan kardeşi veya amcası kolunu tutarlar; kayın peder de — mevcut ise — atın önünde veya yanında gider.

Alay oğlan evi önüne gelince, gelin attan veya kağından inmez; kapı önünde durur ve "özengilik" ister. Geline özengilik olarak ya meyva veren bir ağaç veya göveyinin mali durumu müsaıt ise bir kaç koyun yahut ta bir inek verilmeğe usüldendir. Aynı zamanda, gelinin başından ya para veya buğday, şeker saçılır. Bazan, burada verilen ineğin yarısı "kalın başığı", yarısı da "özengilik" sayılır.

Gelin arabadan inince, eline su dolu ya bir helkek (kova) veya küçük bir toprak testi verilir. Gelin bu helkek veya testideki suyu kömüşlerin üzerinden veya atın başından aşağı döker ve testiye de yere atarak kırar. Bunun müteakip, kaynana, gelinin sırtına biner, gelin de onu bir kaç hatve yürütür.

Oğlan evi önünde geçen şu merasimin bitmesini müteakip, dört kişi gelini, yere ayak bastırmağadan, eve çıkarır; gelin odasına otururlar.

Gelin odaya girdiği zaman eline bir miktar buğday verirler. O da, bu buğdayı ev için "bereket olsun" inancıyla odanın her tarafına saçar. Bu sırada, dışarıda, kayınbabayı bir kerre de kendi evi önünde oynatırlar. Ayrıca, "horoz yarışı" denilen bir de oyun tertip ederler.

Horoz yarışı adı verilen bu oyun; sekiz on kadar çocuğun stür'at müsabakasıdır. Bunun için, çocuklar elbiseferini çıkararak bir don ve gömlekle kalırlar. Kayın baba evvelce hazırladığı horozu bunlara gösterir ve ilk gelene bunun öndül (mükâfat) olarak verileceğini söyler. Oyuna katılan çocuklar, on beş dakikalık bir mesafeye sevk edilerek orada bir hizada durdurulurlar. Birisi, bir iki diye saymağa başlar; üç diyince çocuklar hep birden olanca kuvvetleriyle koşmağa başlarlar. İçlerinden hangisi geçer, yani hedefe erken gelirse, o çocuk öndülü kazanmış demektir. Binaenaleyh, horoz, kayın baba tarafından,

MOLLA ANLATIKLARI (FIKRALAR)

Derleyen: Faik AKÇIN

— I. —

İki avcı ormandan üç kuş vurmuşlar:

Birisi mezmerdek = (eti makbul, cüssesi küçük.)

Öbürü Ördek = (eti orta derecede makbul, yapısı orta.)

Ötekisi kaz = (eti az makbul, cüssesi büyük.)

Bu üç kuşu bir türlü paylaşamamışlar. Yolda yürürken karşıdan beyaz sarıklı bir mollanın geldiğini görünce sevinmişler. Hah! demişler, bir imam geliyor; ne de olsa din adamıdır; bu işi hak yolu ile halleder. Hoca yanlarına gelince dertlerini söylemişler. Hoca gayet sâkin, avları şöyle bir süzdükten sonra: — Sen şurada dur mezmerdek, diyerek kuşu kendi heybesine atmış. Sotra: — İki avcıya bir ördek, demiş, ördeği avcılara uzatmış. En sonunda — Kadiya kaz düştü, ne yaman az düştü, diye kazı eline alıp yürümüş!..

— II. —

Bir molla, komşusunun karısına göz dikmiş. Komşusu dindar bir adam, Şer'i bir hile bulup kadını adamın elinden almak lâzım. Bir gün adam kırda küçük abdestini yaparken hemen arkasından yanına varıp:

— Komşu kibleye karşı abdest bozdun,

bu çocuğa verilir.

Gelin odasında, gelinin getirdiği çeyiz, teker teker asılmak suretiyle teşhir olunur. Bu tören de perşembe günü akşamı nihayet bulur.

Perşembe akşamı yani cuma gecesi "zifaf gerdek" gecesidir. Buna "odalanmak" denilmektedir. Bu gece, erkek yanına arkadaşlarından birini "sağdıç" olarak verirler. Sağdıç, gerdeğe müteallik şeyler hakkında güvegiyi tenvir ve icabeden şeyleri öğretir.

Akşam ezanından bir saat sonra, köyün imamı, ihtiyar heyeti, güveğinin sağdıç ve halktan arzu edenler hep birlikte güvegiyi kapıdan içeri bırakır ve silâh atarak avdet ederler. İçeride ayrıca ihtiyar bir kadın bekler; bu kadın güvegiyi elinden tutarak doğruca gelinin bulunduğu odaya götürür ve gelin hanımın da elinden tutarak çiftleri müsafaha

karın boş düştü, demiş. Adam çaresiz râzı olup karısını boşayınca hemen kadını kendisi nikâhlanmış. Amma adamcağız bu işe çok içerlemiş ve bir çare aramaya başlamış ki karısını geri alsın. Fakat adamcağız hoca kadar şeriat hilelerini bilemediği için bir türlü yolu nu bulamamış. Birgün bakmış ki hoca da kırda kibleye karşı küçük abdest yapıyor. Hemen koşmuş: — Hoca efendi kibleye karşı abdest bozdun, karın boş düştü, demiş. Hoca hiç istifini bozmadan: — Yahu ben hiç kibleye abdest bozar mıyım. O tarafa yönelmiştim amma ucunu sola büküldüm, sen onu görmedin, demiş..

— III. —

Bir fakir kadın çamaşır yıkamak için ocak yakar, fakat odunu az oduğunu. dan bir türlü yanmaz. Gidip bunu mahallenin hocasına danışmak ister; halini anlatınca, hocaya: — Kızım odunu 10' = on eyle, hocaya bir don eyle; hocana getir bir yağlı döş, ocağın yanmazsa karını deş, der. Yani ocağa biraz fazla odun koy, yanmazsa arasını aç ki hava alsın da yansın demek için fakir kadından bir koyun döşü, bir kat da çamaşır rüşvet ister, bunu güzelce formüle bağlar.

(el sıkışma) ettirir.

Cuma günü sabahleyin, güveği pencereden tabanca atar. Bunu işiten sağdıç, davul — zurna ile kapının önüne gelir. Sağdıç güvegiyi alarak dışarı çıkarlar. Kapının önünde davullar çalar ve bu sırada yine bir kaç el silâh atılır. Silâh sesini işiten kız tarafı çok memnundur. Düğün, evi önüne halk ta toplanır, güveği, bu halk içindeki büyüklerin ellerini öper, akrabalarıyla el sıkışır. Bazı köylerde ise güveği, ev önünde toplanan halktan büyük küçük, rast geldiğinin elini öper. Müteakiben güveği, kız baba ve annesinin akrabalarının yanına giderek ellerini öper.

Güveği el öpmekle meşgul iken, komşu kadınlar yine oğlan evinde toplanır. Gelinin ortaya getirirler, türkü söyliyerek oynarlar. Hatta çok defa gelini de oynatırlar. Bakire olup olmadığı anlaşılmaq için yatak çarşafını

ortaya getirerek bakarlar. Kan görülünce âhenk bir kaş daha fazlalır. Buna "duvak günü" de derler. Yemekler yenilir. Müteakiben, beklemekte bulunan "ana halkı" nı, yani kızın annesiyle diğer kadın akraba ve yakın komşularından mürekkep halkı, davullarla al-mağa giderler.

Ana halkı oğlan evinin önüne gelince;

Mevlâna Bilim - San'at armağanı

Büyük Türk Mütefekkeri Mevlâna Celâleddin ve eserleri hakkında sanat ve bilim değeri olan incelemelerde bulunup eser yazacaklar arasında kazanana "Konya Turizm Cemiyeti" tarafından beş bin liralık bir armağan verilecektir.

1) Armağan, Mevlâna'nın 690. ölüm yıl-dönümü olan, 17 Aralık 1963 tarihinde ka-zanan/eserin yazarına verilecektir.

2) Yazılacak Bilim veya Sanat eserinin her bakımdan ilmi ve orijinal olması, Hz. Mevlâna üzerinde, şimdiye kadar yapılan araştırmalardan ayrı, bir niteliği haiz bulun-ması şarttır. Evvelce hazırlanmış ve Fa-kültelerce incelenmiş lisans ve doktora tez-leri, ödüle katılamazlar.

3) Ödüle katılacak eserler: a) Tercüme olmayacaktır. b) Kısmen veya tamamen yayınlanmış olmayacaktır. c) Normal kitap sayfasıyla en az 6—7 forma (96—112 sayfa) olacaktır. d) Altı nüsha olarak daktilo ettirilecektir. e) En geç 1 Kasım 1963 de Konya Turizm Cemiyeti Başkanlığına, makbuz karşılığı teslim edilecek veya taah-hütü olarak postalanacaktır.

4) Jüri beş kişiden teşekkül edecek, Jüri üyeleri ve yedekleri, 10 Kasım 1963 de açıklanacaktır.

Armağanı kazanan eser, Turizm Cemiyeti tarafından kitap halinde yayınlanacaktır. Yazara ayrıca telif ücreti ödenmeyecektir.

Jüri üyeleri, çoğunlukla armağana lâ-yık eser bulamadıklarını bildirdikleri takdirde, yarışma aynı şartlar içinde 1964 yılı için uygulanır.

davulcular çalar, biraz sonra davullarını yere yatırırılar ve gelen halk ta üstüne, birer birer para atarlar. Evde, kaynananın altına ayrıca bir döşek sererler. Hey'ete, yemek çıkarılmak suretiyle izaz ve ikram edilir. Şu sayılan tö-ren ile çarşamba gecesinden başlayan düğün, cuma günü öğleden sonra bitmiş olur.

Düğünden sonra, teferriat olmak üzere, bir iki tören daha mevcuttur. Düğünün hita-mını takip eden birinci hafta, yani ikinci cumada oğlan tarafından kızın baba ve annesi "kişimiz var, buyurun" diye davet edilir. Bî-tabî evde yemekler yapılır. Bu gün, gelinin gerdekte asılı olan çeyizi de (çeyiz bir hafta müddetle kaldırılmaz) babasına gösterilir.

Üçüncü cuma ise kız tarafı, oğlan taraf-ını davet eder. Kız evinde de yemekler hazırlanır. Sofrada güveği ve gelin küser, yemek yemezler. Sofra halkından biri, evvelâ kayın babaya "güveğin yemek yemiyor, küsülük is-tiyor, ne vereceksin?" der. Kayın baba da, hal ve vakti müsait ise birkaç koyun küsülük ve-rir; müsait değilse elma, armut gibi meyvalı bir kaç ağaç gösterir. Müteakiben kızın anne-sine kadınlardan biri "kızın yemek yemiyor, küsülük istiyor, sen de ne vereceksin?" der. Kız anası da munasip bir küsülük verir. Gü-veği ve gelin bu suretle küsülüklerini alınca yemek yerler. Ayancık taraflarında bu son törene "evelli" tâbir edenler.

Yemekler yenildikten sonra, münhasıran oğlan ve kız evi arasında "dürü çıkarma" başlar. Gerek güveği ve gerek kız halkını ter-kil eden akrabalar arasında dürü teatî olunur. Dürü karşılıklı, yani behemahal dürü verene verilir. Bundan sonra düğünün bütün merasi-mi de nihayet bulmuş olur.

(1) İçi bulgurla doldurulmuş olup, kart yapraklarından iri cesamette yapılır ve üzerine de birkaç damla yoğurt atılmış bulundur.

(2) Buna "yedeklik" adı verildiği gibi ayrıca "damızlık" ta denilmektedir.

NOT: Kanunu Medeni'nin kabulü 17 Şubat 1926, tatbiki de 2 Ekim 1926 dır.

EMNİYET SANDIĞI

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA ikrami-yeleri talihlilerini bekliyor.

EMNİYET SANDIĞI'nın

- * Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA YATILI OKUL ve PARA İKRAMİYELERİ.
- * YUVA TASARRUFU HESABI hakkında işgelerimizden izahat isteyiniz.

İTTİHADI MİLLİ

TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Sermayesi ve İhtiyatı:
4.000.000. T. L.

YANGIN — HAYAT KAZA

TRAFİK VE NAKLİYAT

SİGORTALARI

İDARE MERKEZİ:

Unyon Han Galata — İstanbul

Telefon: 44 48 48 6 — 7

Telegraf: TEMİNAT

F. K. 107 Galata

(Folklor: 36)

(Basım: 1667 — 37)

VII. CİLDİMİZ

Yedinci cildimiz, 15 mart 1963 de ciltli olarak satışa çıkarılmıştır. Önceden önce çıkan her cildin fiyatı 30, yedinci cildimizin fiyatı ise 25 liradır.

Bundan evvelki yıllara ait abone bedelini göndermeyen abonelerimiz borçlarını adresimize göndermelerini rica ederiz.

T. F. A.

TÜRK FOLKLOR (HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANİDİR.
Adres: Çemberditaş, Yeniçeriler Caddesi Aftkalipaşa Medresesi, No. 43 — İstanbul

GRİPİN

ve NEZLEYE karşı

GRİPİN

Kullanınız

Aldığımız müstahzarın hakiki Gripin olduğunu anlamak için GRİPİN markasına bilhassa dikkat ediniz.

GRİPİN

günde 3 adet alınabilir.

(Faal: 1563 — 38)

FAAL p - 185

Terkibinde krem hassaları bulunan PURO TUVALET SABUNU

cildi temizler... besler... korur... çiçek gibi taze ve kadife gibi yumuşak yapar... cazibe ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU**

100 DE 100 SAFTIR

(Faal: 1564 — 39)

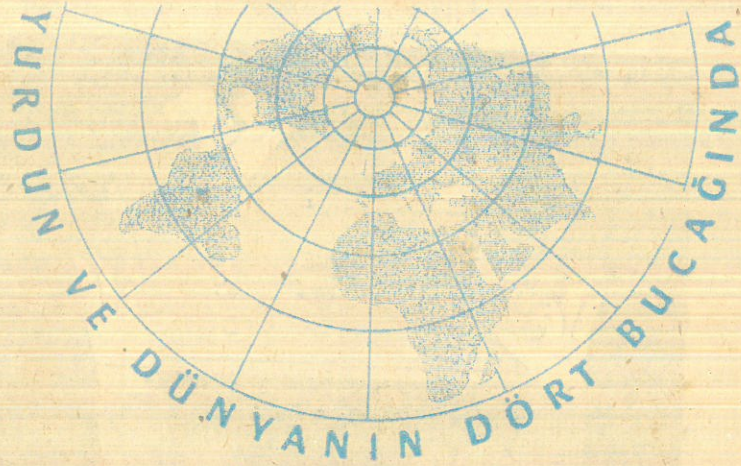

(Folklor: 40)

(Folklor: 41)

REKLAMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı, Caddesi No. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Dış Muhabirler

A. B. D.
Almanya (Federal)
Almanya (Demokratik)
Avustralya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Paktistan
Polonya
Portekiz
Romenya
Yugoslavya
Yunanistan

(Basın: 8689 - 42)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1963

İÇİNDEKİLER:

Türk Oyunları Üzerine Eski Latince Bir Kitap	Metin AND
A. Rıza Yalçın'ın Maarif M. ve Çınaraltı'ndaki Yazıları	K. YUND
Oyunlarımızın Bölge ve Tipleri Hakkında	A. Kutşi TECER
Halkın Yönelme	İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Gülner'da Dua ve İnençler	Gündüz ARTAN
Köroğlu'nun Kuyuluk Rivayeti (I)	Doç. Dr. Sükrü ELÇİN
Ankara Folklorundan Düğün ve Türküler	Osman SAYGI
Eski İstanbul'da: Març İçeri, Pire Dışarı	M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Kitaplar Arasında: "Tortumlu Aşık Sümmün"	İhsan HİNÇER
Mersin'de İnançlar ve Dış Yorumları	Nedim ORTA
Konyalı Saz Üstadı Çopur İsmail Ağa	Selçuk ES
Alime Hoca Haam, Menteseşi ve Kişiliği	Mahmut SURAL
Türk Halk Hikâyelerinde Hükümdar Motifi	Nejat BİRDOĞAN
1938 de Bayburt'ta Saz Şairleri Haftası (I)	Mahmut Kemal YANBEĞ
Aynı Folklorla İlgili Olayları	Bora HİNÇER

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 166

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ